

ROOFVOGEL- EN UILENSHOWS IN NEDERLAND

een inventarisatie

ROOFVOGEL- EN UILENSHOWS IN NEDERLAND

een inventarisatie

Publicatie: Bureau Ulucus, augustus 2010
www.ulucus.nl, info@ulucus.nl

In opdracht van: Vogelbescherming Nederland

Auteurs: Arnold van Kreveld en Ingrid Roerhorst

Foto's: © Arnold van Kreveld

© Copyright 2010 Bureau Ulucus

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4
2. Regelgeving	5
2.1 Korte historie	5
2.2 Regelgeving in Nederland	5
2.2.1 Bezit	6
2.2.2 Demonstraties	6
2.2.3 Jacht	6
2.2.4 Schadebestrijding	7
2.2.5 Welzijn	7
2.3 Regelgeving in andere EU-landen	7
2.4 Het arrest-Vergy	8
2.5 Toekomstige nationale regelgeving	9
3. Onderzoeksresultaten	10
3.1 Bezit	10
3.2 Kweek	11
3.3 Handel	13
3.4 Demonstraties	14
3.5 Educatie	15
3.6 Effecten op natuur	16
3.6.1 Ontsnapte vogels en faunavervalsing	17
3.6.2 Loslaten en faunavervalsing	21
3.6.3 Verstoring	24
3.6.4 Uithalen nesten	25
3.7 Welzijn en ethiek	26
3.8 Trends	28
4. Conclusies	29
Geraadpleegde literatuur en websites	31
Bijlagen	
1. Afgegeven EG-certificaten in Nederland (periode 2000-2009)	35
2. Selectie uit te koop aangeboden roofvogels en uilen in Nederland	37
3. Import en export Nederland van roofvogels en uilen (periode 1992-2005)	39
4. Selectie uit activiteiten van aanbieders van roofvogel- en uilendemonstraties in Nederland	43
5. Selectie uit vogelsoorten die door aanbieders van roofvogel- en uilendemonstraties in Nederland worden gebruikt en/of tentoongesteld	44

1. INLEIDING

Er zijn aanwijzingen dat het houden van roofvogels en uilen voor demonstraties en shows (in dit rapport wordt verder de term demonstratie gebruikt) is toegenomen. Ook is er steeds meer vraag naar valkerijvergunningen. De Werkgroep Roofvogels Nederland en de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland zijn bezorgd over deze ontwikkeling en hebben hierover contact opgenomen met Vogelbescherming Nederland, de Werkgroep Slechtvalk Nederland en de Steenuilenwerkgroep Nederland (STONE). Naar aanleiding daarvan wil Vogelbescherming Nederland een beeld krijgen van de huidige situatie en heeft Bureau Ulucus gevraagd een inventarisatie te maken. Dit rapport is de uitkomst daarvan en beoogt antwoord te geven op de volgende vragen.

- Welke roofvogels en uilen worden in Nederland te koop aangeboden (aantallen en prijzen)?
- Hoeveel demonstraties worden er gehouden, welke activiteiten, is er verkoop van vogels, etc.?
- Welke (natuur)organisaties organiseren demonstraties?
- Is er sprake van een toename van demonstraties vergeleken met de periode van 'voor het vrij verhandelen' van roofvogels en uilen?
- Hoe vaak ontsnappen roofvogels en uilen uit gevangenschap?
- Zijn er voorstellen om jacht met valken in natuurgebieden toe te staan, en wat is de positie van het Ministerie van LNV?

Voor het maken van de inventarisatie is gebruik gemaakt van de volgende informatiebronnen:

- internet;
- bezoeken aan evenementen en attractieparken;
- interviews asielen (deels telefonisch);
- interviews met beleidsmakers en handhavende diensten;
- diverse onderzoeksrapporten en verslagen.

Daarnaast is een email gestuurd naar het netwerk van de Werkgroep Roofvogels Nederland, de Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland en Vogelbescherming Nederland met vragen over verstoring, faunavervalsing en het uithalen van nesten.

Ondanks vele pogingen is het niet gelukt een afspraak te maken met Nationaal Overleg Valkerij Organisaties.

Het onderzoek is begeleid - en veel relevante informatie is aangeleverd - door Hanneke Sevink (Werkgroep Roofvogels Nederland), Johan de Jong (Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland) en Gert Ottens (Vogelbescherming Nederland).

Ook Gejo Wassink (Oehoe Werkgroep Nederland), Peter van Geneijgen (Werkgroep Slechtvalk Nederland), Ludo Smets (Kerkuilwerkgroep Vlaanderen), Jan van Spaandonk (Ministerie van LNV), Rob Maalderink (AID) en Nathalie Hoek (Dienst Regelingen) verleenden hun medewerking en stelden gegevens beschikbaar.

2. REGELGEVING

2.1 Korte historie

Meer dan tweeduizend jaar geleden werden roofvogels al gebruikt voor de jacht in het Midden en Verre Oosten. Door het ontstaan van handelsroutes bereikte de valkerij ongeveer vijftienhonderd jaar geleden het Middellandse Zeegebied. Daarna verspreidde het zich binnen enkele honderden jaren over heel Europa. In de tiende eeuw na Christus werden in De Kempen al valken gevangen en afgericht. Vanaf de zeventiende eeuw werd Valkenswaard een Europees centrum voor het vangen en africhten van valken.

De adel had het recht op jagen met valken. Het ging meer om de sport dan om de opbrengst. Het meest populair was de slechtvalk (*Falco peregrinus*), die tijdens de doortrek kon worden gevangen. Ook sakervalk (*Falco cherrug*) en de zeer kostbare giervalk (*Falco rusticolus*) werden gebruikt, terwijl de dames met smellekens (*Falco columbarius*) vlogen. De gewone man gebruikte een havik (*Accipiter gentilis*) en sperwer (*Accipiter nisus*) voor de jacht op vlees. Deze soorten broedden in tegenstelling tot de genoemde soorten valken wel in Nederland en werden als jong uit het nest gehaald.

In 1938 werd Nederlands oudste valkeniersverbond Adriaan Mollen opgericht (Lumeij et al, 1989). De vereniging bestond in 1989 uit 130 leden. De helft daarvan was daadwerkelijk actief als valkenier. Daarnaast bestaan Valkerij Equipage Jacoba van Beieren en de Orde der Nederlandse Valkeniers. De drie valkeniersverenigingen werken tegenwoordig samen in het Nationaal Overleg Valkerij Organisaties (NOVO).

Valkeniers waren (zijn?) van mening dat de stand van de havik hoog genoeg is om het uithalen van een aantal nesten toe te kunnen staan: "*het fokken van de havik in gevangenschap, wat op zich een moeizame en arbeidsintensieve procedure is, is in feite een overbodige bezigheid welke door de overheid aan de valkeniers wordt opgelegd*" (Lumeij et al, 1989).

Er bestond (bestaat?) een voorkeur voor wilde vogels (Lumeij et al, 1989): "*De valkeniers moeten ervoor waken dat zij in de toekomst (min of meer opgedrongen) alleen nog maar met gefokte exemplaren mogen vliegen. [...] Gezien de doelstelling van de valkerij, het aanschouwen van de meest fraaie vluchten, is het niet moeilijk om aan te nemen dat de direct uit de natuur afkomstige vogels die vluchten kunnen bieden, zeker de vogels die al in het wild hebben gejaagd. [...] Hoe langer de vogel voor de vangst in het wild geleefd heeft, hoe meer deze gereserveerd gedrag vertoont. De vogel landt zachtjes en elegant op de vuist of loer, bedelt niet en, het belangrijkste, krijgt niet zodra deze wat trek krijgt. Ook de tijdsduur van africhting kan verbazend kort zijn.*"

De valkerij leed in Nederland eind jaren tachtig een kwijnend bestaan. Daar kwam verandering in toen de Flora- en faunawet per 1 april 2002 van kracht werd en het aantal vergunningen voor valkeniers werd verruimd van 120 tot 200.

2.2 Regelgeving in Nederland

De regelgeving op het gebied van roofvogels en uilen is complex. De volgende opsomming geeft een beeld van de belangrijkste regels.

2.2.1 Bezit

Alle uilen en roofvogels die van nature in het wild voorkomen in de Europese Unie zijn beschermd onder de Flora- en faunawet. Ook zijn alle inheemse en veel uitheemse uilen en roofvogels beschermd onder CITES. Bezit en handel van inheemse roofvogels en uilen zijn verboden, behalve als het gekweekte exemplaren betreft. Een vogel voorzien van een passende, naadloos gesloten pooring wordt beschouwd als in gevangenschap gekweekt. Voor een havik wordt extra bewijs gevraagd en moeten DNA-fingerprints worden overlegd van beide oudervogels en van de jonge vogels. Handelen in strijd met de Flora- en faunawet kan worden bestraft met een forse boete of met een gevangenisstraf op grond van de Wet op de economische delicten.

2.2.2 Demonstraties

Bij demonstraties wordt niet gejaagd met roofvogels. Er wordt wel buiten (soms binnen) met vogels gevlogen. Demonstraties zijn niet voorbehouden aan valkeniers en er mag worden gevlogen met iedere soort uil en/of roofvogel. Demonstraties mogen echter niet worden gehouden in het 'veld'.

In een brief (d.d. 22 april 2002) licht de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV) het begrip 'veld' toe:

"Onder veld wordt in het kader van de Flora- en faunawet (artikel 1, tweede lid, Flora- en faunawet) verstaan: stranden, schorren, kwelders, slikken, wadden, binnenwateren en territoriale wateren alsmede wegen en paden, voor zover deze geacht kunnen worden deel uit te maken van een voor de jacht bestemd of geschikt terrein."

2.2.3 Jacht

Er mag alleen worden gejaagd met havik en slechtvalk op uitsluitend haas, konijn, houtduif, wilde eend en fazant. Dit recht is voorbehouden aan valkeniers in het bezit van een geldige valkeniersakte (vergunning). Om valkenier te worden moet eerst een

intensieve opleiding van minimaal twee jaar worden gevolgd. Als iemand zonder geldige akte jaagt is dat strafbaar op grond van de Flora en faunawet.

Voor jacht met slechtvalk en havik gelden grotendeels dezelfde eisen als voor andere vormen van jacht. Zo mag er alleen worden gejaagd in het jachtseizoen in een jachtveld. Buiten het jachtseizoen mogen valkeniers overigens wel vliegen (alleen niet jagen) op het jachtveld met slechtvalk en havik.

Er zijn in Nederland 200 valkeniers met een geldige vergunning. Meer vergunningen worden door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) niet afgegeven. Onder de Vogelwet was er een numerus fixus van 120 valkeniers. Bij het in werking treden van de Flora- en faunawet (in 2002) was de gedachte dat een verhoging tot 200 vergunningen ruim voldoende zou zijn, maar inmiddels zijn alle vergunningen vergeven en bestaat er een wachtlijst van enkele tientallen personen.

2.2.4 Schadebestrijding

Zowel slechtvalk en havik als andere inheemse en uitheemse roofvogels kunnen worden gebruikt om schade te bestrijden door middel van het verjagen van vogels. Bij verjaging op grond van ontheffing artikel 67 of 68 van de Flora- en faunawet, is hiervoor schriftelijke toestemming nodig van Gedeputeerde Staten. Als schadebestrijding plaatsvindt in kader van een landelijke of provinciale vrijstelling is die toestemming niet nodig (artikel 10 Besluit beheer en schadebestrijding) (Peeters en Wheeler, 2008).

2.2.5 Welzijn

Er zijn geen standardeisen voor huisvesting van roofvogels en uilen, maar als de huisvesting niet passend is biedt de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren de mogelijkheid proces verbaal op te maken. Dit heeft al geleid tot veroordelingen (zie paragraaf 3.6).

Momenteel wordt gewerkt aan een wet Dieren, waarin enkele bestaande wetten (o.a. de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren) worden samengevoegd. Het wetsvoorstel treedt naar verwachting medio 2011 in werking. Bij dierenwelzijnsorganisaties bestaat er grote zorg over deze nieuwe wet (zie www.dierencoalitie.nl). Als voornaamste bezwaar wordt genoemd dat de minister niet het beschermen van de dieren centraal stelt, maar de productie en het gebruik.

In de nieuwe wet komt een zogeheten 'positieflijst' van dieren die je als particulier mag houden. Volgens de Minister van LNV (per brief aan de Tweede Kamer, 21 april 2009) is het onder de huidige regelgeving niet zonder meer mogelijk een positieflijst op te stellen en wordt daarom gewerkt aan een Algemene Maatregel van Bestuur. Er zal bovendien eerst een positieflijst voor zoogdieren komen. De verwachting is dat het nog jaren zal duren voor er een positieflijst voor vogels is.

2.3 Regelgeving in andere EU-landen

De regelgeving op het gebied van roofvogels en uilen verschilt per land. Ook binnen de Europese Unie. De Habitat- en Vogelrichtlijn zijn richtlijnen, maar nationale overheden hebben de mogelijkheid striktere regelgeving in te voeren.

Esther Peeters (2008) zette voor verschillende landen de regelgeving op het gebied van het houden van roofvogels op een rij:

"In verschillende Europese landen is het verboden roofvogels te houden (zoals in Cyprus, Estland, Luxemburg en Zweden), in andere landen (zoals in Finland, Frankrijk, Letland, Oostenrijk en Tsjechië) gelden er randvoorwaarden, terwijl voor een derde groep van landen er geen beperkingen zijn of slechts een soortbeperking geldt (België, Denemarken, Duitsland en Verenigd Koninkrijk). In Oostenrijk is het aanbinden van roofvogels verboden waarbij enkel een uitzondering wordt gemaakt voor valkeniers: zo is het aanbinden van roofvogels enkel toegelaten bij roofvogels voor vrijvlucht of jacht die om de twee dagen minstens voor een uur gevlogen worden. Indien hieraan niet kan worden voldaan, is men verplicht de dieren in volièrtes te huisvesten. Daarnaast gelden er in Oostenrijk ook wettelijke minimumafmetingen voor deze volièrtes. Ook in Zwitserland gelden er strenge regels. Roofvogels mogen enkel gehouden worden mits een toelating, en een aangeboden huisvesting is enkel toegelaten in rehabilitatiecentra die niet toegankelijk zijn voor het publiek mits de dieren regelmatig gevlogen worden. Daarnaast zijn er ook minimumafmetingen en hokverrijkingen voor volièrtes van roofvogels vastgelegd per wet."

Esther Peeters deed ook specifiek onderzoek naar regelgeving op het gebied van demonstraties met roofvogels, en vond een behoorlijke overlap met de regelgeving op het gebied van het houden van roofvogels. Opvallend is dat er relatief weinig is gereguleerd in de ons omringende landen (Duitsland, België, Verenigd Koninkrijk en Denemarken).

2.4 Het arrest-Vergy

Het arrest-Vergy wordt door veel mensen verantwoordelijk gehouden voor het vanaf 1996 binnen de Europese Unie vrijgeven van de handel in inheemse vogels. In het arrest-Vergy werd door het Europese Hof van Justitie geoordeeld dat de Vogelrichtlijn niet van toepassing is op in gevangenschap geboren dieren. Toch is de aanname dat daardoor de handel zou zijn vrij gegeven niet helemaal juist.

Allereerst mogen volgens artikel 14 van de Vogelrichtlijn lidstaten voor bepaalde vogelsoorten strengere beschermingsmaatregelen nemen dan zijn opgenomen in de Vogelrichtlijn zelf. Zo is in het Groothertogdom Luxemburg het arrest-Vergy niet geïmplementeerd, en het is evenmin toegepast in Frankrijk (Peeters, 2008).

Verder is er verwarring mogelijk met EU CITES wetgeving die net als het arrest-Vergy onderscheid maakt tussen wildvang en nakweek. EU CITES wetgeving is van kracht sinds 1997 en stamt dus uit dezelfde periode als het arrest-Vergy. Hierdoor kan onduidelijk zijn welke nieuwe regelgeving welk effect heeft gehad. Dit is zeker het geval voor inheemse roofvogels en uilen omdat die allemaal op de EU CITES lijsten staan en ook vallen onder het arrest-Vergy.

Verschiedende EU-landen hebben een verbod op het houden van roofvogels (zie Peeters, 2008) waardoor er juridisch geen obstakel lijkt tegen strengere nationale wetgeving op het gebied van roofvogels en uilen. Wel zijn er praktische bezwaren. In Nederland worden inmiddels veel uilen en roofvogels gehouden. Dit maakt het alsnog instellen van een verbod op het houden van roofvogels en uilen voor een wetgever niet aantrekkelijk. Onmogelijk lijkt het echter niet. Zo kondigde het Ministerie van LNV in het najaar van 2009 aan dat zij het houden van een drietal uitheemse eekhoorns wil verbieden (persbericht Ministerie van LNV,

6 november 2009), ook al worden de betreffende soorten al gehouden in Nederland. Mogelijk worden de al in gevangenschap aanwezige eekhoorns gesteriliseerd.

2.5 Toekomstige nationale regelgeving

De valkerij heeft de wind mee. De regelgeving is in 2002 verruimd en de minister is voornemens in de nieuwe Natuurwet de regels verder te verruimen. Het aantal valkeniers is sterk gestegen. Van 120 naar 200 sinds 2002. Maar er zijn nog tientallen andere mensen ook geïnteresseerd in een valkeniersakte.

De Minister van LNV voert de volgende redenen aan om het beleid voor de valkerij verder te verruimen (persbericht Ministerie van LNV, 22 januari 2009):

- roofvogels die in gevangenschap zijn gefokt kunnen goed ingezet worden voor de bestrijding en voorkoming van schade aan landbouwgewassen;
- bij de jacht is de inzet van afgerichte roofvogels een natuur- en milieuvriendelijk alternatief voor het gebruik van het geweer;
- valkerij behoort tot het Nederlands cultuurgoed.

De minister overweegt:

- in overleg met valkerijorganisaties te kijken naar uitbreiding van het aantal soorten roofvogels waarmee mag worden gejaagd (de eis blijft dat vogels in gevangenschap moeten zijn gefokt);
- in de nieuwe Natuurwet het verbod op jacht met roofvogels in natuurterreinen te schrappen;
- in de nieuwe Natuurwet de numerus fixus van 200 valkeniersvergunningen (de eisen zijn volgens de minister streng genoeg) op te heffen of te verhogen.

De minister verwacht dan wel van valkeniers dat zij:

- volledig meewerken aan controles die moeten garanderen dat de valkerij inderdaad alleen met in gevangenschap gefokte vogels wordt beoefend;
- stelling nemen tegen uitwassen in de roofvogelhouderij, en leden die de regels niet naleven royeren;
- internationaal via de International Association for Falconry and Conservation of Birds of Prey hun krachten blijven bundelen ter bescherming van roofvogels in het wild.

Over het verruimen van het aantal soorten waarmee mag worden gevlogen wordt in ieder geval gedacht aan de woestijnbuizerd, ofwel Harris' hawk (*Parabuteo unicinctus*). Dit is een sociale, uitheemse roofvogel die relatief eenvoudig is te trainen.

Over het opheffen van het verbod op jacht in natuurgebieden is de gedachte dat in veel natuurgebieden zonder problemen zou kunnen worden gejaagd. Denk aan akkers met in de winter kleine of wilde zwanen, waar de jacht met roofvogels in de rest van het jaar weinig of geen schade zal aanrichten. Wat verder meespeelt is dat terreineigenaren zelf bepalen of zij jacht willen toestaan of niet. De gedachte is dat de meeste eigenaren van beschermde natuurgebieden - zeker als deze gevoelig zijn voor verstoring - geen toestemming zullen verlenen. Bij deze aanname kunnen vraagtekens worden gezet, gezien de roofvogel- en uilendemonstraties die een aantal natuurbeschermingsorganisaties nu al organiseren (zie paragraaf 3.3).

3. ONDERZOEKSRESULTATEN

De onderzoeksresultaten zijn gebaseerd op literatuur, informatie van internet, interviews en bezoeken aan demonstraties. Daarnaast is een email gestuurd naar het netwerk van Werkgroep Roofvogels Nederland, Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland en Vogelbescherming Nederland. In de email werden de volgende vragen gesteld.

1. Ken je voorbeelden van verstoring door ontsnapte roofvogels of uilen?
2. Ken je voorbeelden van faunavervalsing door ontsnapte roofvogels of uilen?
3. Heb je voorbeelden van door de mens uitgethaalde nesten van roofvogels of uilen?
4. Heb je verdere informatie die voor dit onderzoek van belang kan zijn?

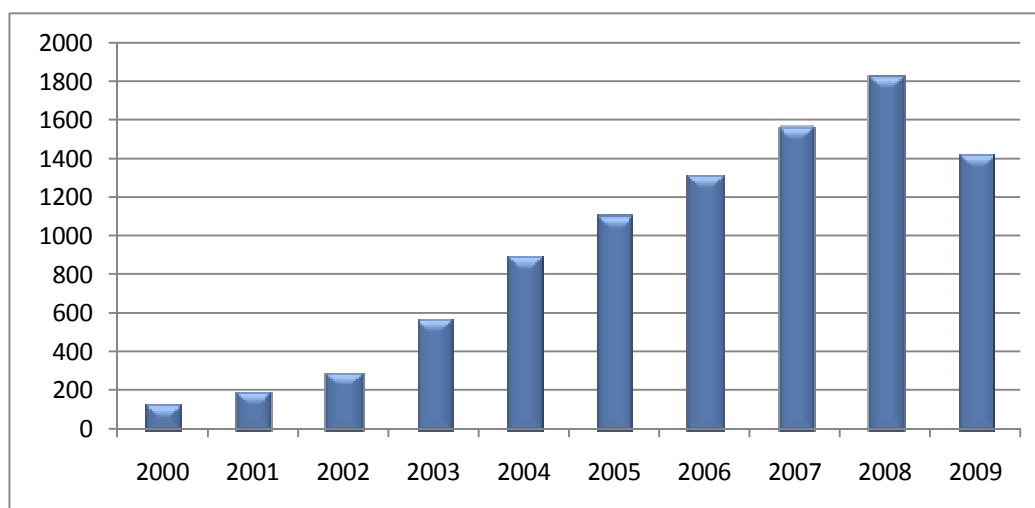
Er kwamen ongeveer zeventig reacties op deze email. De meest relevante reacties zijn verder onderzocht en de gevonden gegevens zijn verwerkt in dit hoofdstuk.

3.1 Bezit

Het arrest-Vergy (1996), de EU CITES wetgeving (1997) en de Flora- en faunawet (2002) hebben meer ruimte gegeven voor het houden van inheemse uilen en roofvogels. Dat deze ruimte is benut wordt aangetoond door de sterke stijging van het aantal afgegeven EG-certificaten in de afgelopen tien jaar.

Een EG-certificaat wordt binnen de Europese Unie gebruikt voor eigendomsoverdracht en commerciële exploitatie van onder CITES beschermde dieren en planten. In figuur 1 zijn het aantal afgegeven EG-certificaten voor inheemse uilen en roofvogels in de periode 2000-2009 weergegeven (zie bijlage 1 voor een overzicht per soort).

Figuur 1. Afgegeven EG-certificaten voor inheemse uilen en roofvogels in de periode 2000-2009.

(Bron: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Dienst Regelingen)

Het aantal afgegeven EG-certificaten nam toe met een factor 10 in een periode van 10 jaar. In 2009 is voor het eerst een daling te zien. Kijkend naar individuele soorten (zie bijlage 1) valt op dat de meeste certificaten in 2009 zijn afgegeven voor kerkuil (*Tyto alba*, 411),

gevolgd door steenuil (*Athene noctua*, 187), oehoe (*Bubo bubo*, 183) en slechtvalk (96). Over de hele periode 2000-2009 vertonen kerkuil, steenuil en oehoe de sterkste stijging. Maar ook torenvalk (*Falco tinnunculus*), giervalk, sneeuwuil (*Nyctea scandiaca*), laplanduil (*Strix nebulosa*) en dwergooruil (*Otus scops*) stijgen flink. Daarentegen zijn voor kiekendieven, wouwen, buizerd (*Buteo buteo*), wespendif (*Pernis apivorus*) en visarend (*Pandion haliaetus*) weinig EG-certificaten afgegeven.

3.2 Kweek

Vrijwel alle soorten uilen blijken relatief eenvoudig te kweken. Gonnissen (2007) geeft een overzicht voor Vlaanderen onder de veelzeggende titel 'Alle Europese uilensoorten worden gekweekt in Vlaanderen':

"We weten nu ook zeker dat uilen gemakkelijker te kweken zijn dan zaadetende vogels. Uilen zijn zeer sterk en buitengewoon bestand tegen besmettingen en ziekten. Dat verklaart de buitengewoon snelle opgang van de meeste Europese uilensoorten. De dag nadat de wetgeving gewijzigd werd in Vlaanderen begonnen de gekweekte Europese uilen vanuit Duitsland, Engeland en uit de dierentuinen van allerlei landen, naar ons toe te komen. Toen is bij ons de veelbelovende geschiedenis van de domesticatie van de uilen begonnen. Door zo velen op zo vele plaatsen in de Europese Gemeenschap worden zo vele uilen gekweekt dat er geen enkel gevaar dreigt van uitsterven of zelfs maar van inteelt, indien men dat niet wenst. Daar komt bij het vrije handelsverkeer, zodat geen grens gesloten mag zijn voor de uilen die voorzien zijn van CITES-papieren. "

De kerkuil is volgens Gonnissen koploper: "Zeer waarschijnlijk heeft de kweek met de kerkuil het grootste en snelste succes gekend in heel de geschiedenis van de avicultuur". In Nederland wordt de kweek van kerkuilen vergeleken met die van konijnen. Naast de gewone kerkuil worden verschillende ondersoorten gekweekt, waaronder witte, zwarte en de Amerikaanse kerkuil (vermoedelijk worden respectievelijk bedoeld *Tyto alba alba*, een Russische variëteit of mutatie van *Tyto alba guttata* (zie Gonnissen, 2006) en *Tyto alba pratincola*). Ook populair en eenvoudig kweekbaar zijn oehoe, dwergooruil, steenuil en ruigpootuil (*Aegolius funereus*). Gonnissen meldt dat de populaties van deze soorten in volières in Vlaanderen snel toenemen. Sperweruil (*Surnia ulula*), laplanduil en sneeuwuil zijn

eveneens in opkomst. Over de bosuil (*Strix aluco*) wordt gemeld dat de kweek gestaag en zonder veel moeilijkheden verloopt. In 2007 kende Vlaanderen slechts één kweker van oeraluilen (*Strix uralensis*). De kweek zou echter eenvoudig zijn. Over de dwerguil (*Glaucidium passerinum*) meldt Gonnissen dat de kweek haalbaar is, maar dat de soort weinig populair is. Kweek met de ransuil (*Asio otus*) zou wat moeilijkheden opleveren vanwege de behoefte aan stilte en geborgenheid in het groen. Hekkenluiter is de velduil (*Asio flammeus*) die volgens Gonnissen in Vlaanderen niet of niet meer wordt gekweekt.

Opvallend is dat op fora (o.a. www.strigiformes.nl) sommige liefhebbers melden niet meer te kweken met kerkuilen omdat zij vanwege het grote aanbod verwachten geen geschikte nieuwe eigenaar te kunnen vinden voor de jonge vogels.

Ook een aantal roofvogelsoorten lijkt in gevangenschap goed te kweken. In 1966 was men nog van mening dat dit niet mogelijk was. Toch besloten valkeniers in die tijd te proberen de bedreigde slechtvalk te fokken. In 1968 kwam een eerste levensvatbare jonge slechtvalk uit het ei bij een Amerikaanse valkenier. Drie jaar later werd in Duitsland voor het eerst met succes kunstmatige inseminatie bij slechtvalken toegepast. Met behulp van kunstmatige inseminatie werd de kweek van roofvogels relatief eenvoudig. Cade (in Lumeij et al, 1989) komt in 1984 tot een lijst met 83 soorten dagroofvogels waarmee dan al is gekweekt. Op dat moment zijn er wereldwijd volgens zijn inschatting meer dan tien-duizend roofvogels gekweekt, waarvan ongeveer 50 procent door particulieren en de rest door dierentuinen en organisaties zoals het Peregrine Fund.

Door kunstmatige inseminatie is het ook gemakkelijk om hybriden te fokken. Vooral valken worden in allerlei combinaties gekweekt, waarbij de combinatie saker- en gierval populair is. Maar ook arenden worden gekruist, waaronder in ieder geval steenarend (*Aquila chrysaetos*) met steppearend (*Aquila nipalensis*).

Ondanks de toegenomen kweek blijven vooral valkeniers ook geïnteresseerd in wilde vogels. Op de website van een valkenier wordt het voordeel van een wilde vogel toegelicht. Allereerst wordt aangegeven dat de populatiegrootte van haviken in Nederland nu groot genoeg zou zijn om jonge, wilde vogels te vangen. Voordeel daarvan is dat de zogenaamde nestelingen qua gedrag overeenkomen met een echte wilde vogel, omdat zij niet met de mens in aanraking zijn gekomen. Volgens de website kan het beste een vogel worden gevangen die nog geen jaar oud is, maar al wel over jachtervaring beschikt.

De ervaring die is opgedaan met het kweken van roofvogels is in een aantal gevallen succesvol ingezet voor soortenbescherming. Zo werden tussen 1974 en 1997 door het Peregrine Fund in totaal 2187 gekweekte slechtvalken geherintroduceerd (Peregrine Conference 2007). In Duitsland betreft het minimaal 1100 slechtvalken, resulterend in minimaal 100 broedparen. Er worden nu ook in bomen nestelende slechtvalken geherintroduceerd.

Spectaculair zijn de voorbeelden van de Mauritius torenvalk (*Falco punctatus*) en de Californische condor (*Gymnogyps californianus*). Deze soorten zouden zijn uitgestorven zonder herstelprogramma. Beide soorten hebben van nature kleine populaties, maar deze werden door menselijk handelen tot op de rand van uitsterven gebracht. Zo vlogen er in 1974 nog maar vier wilde Mauritius torenvalken rond, waaronder slechts één broedpaar. Door actieve fok en herintroductie (tot 1994) groeide het aantal wilde exemplaren tot zo'n 800 tot 1000 (BirdLife International, 2009).

3.3 Handel

Er is een levendige handel in uilen en roofvogels. Op verschillende websites wordt een groot aantal inheemse en uitheemse soorten aangeboden. In bijlage 2 (tabel 1 is hiervan een beknopte weergave) staat een uitgebreide selectie van het aanbod en de vraagprijzen. Het is een verre van compleet overzicht en slechts bedoeld om een indicatie te geven.

De vraagprijzen voor aangeboden vogels variëren van tientallen euro's (kerkuil) tot duizenden euro's (o.a. arenden en gieren). De meeste soorten kosten enkele honderden euro's per stuk. Bij veel advertenties worden geen prijzen gegeven maar is deze 'nader overeen te komen'. Waarschijnlijk worden er voor exclusieve soorten veel hogere bedragen gevraagd.

Tabel 1. Selectie uit het aanbod inheemse roofvogels en uilen in Nederland (zie bijlage 2 voor een uitgebreider overzicht).

SOORT	PRIJS PER STUK (TENZIJ ANDERS AANGEGEVEN)
Bosuil	€ 250 (wif, geschoend)
Buizerd	€ 1250 (koppel) € 750 (man wit)
Havik	€ 1200 (Finse vrouw) € 600 (man)
Kerkuil	€ 75 € 150 (jong) € 250 (koppel)
Oehoe, Europese	€ 300-350
Ransuil	€ 325-375 € 800 (koppel)
Slechtvalk	€ 1500 (koppel)
Steenuil	€ 100-125 € 300 (koppel)
Torenvalk, Europese	€ 200 (koppel)

(Bron: diverse websites, geraadpleegd in september en november 2009)

De prijzen in tabel 1 zijn vergelijkbaar met prijzen van 2-3 jaar geleden (Kreveld, maart 2007).

Eén van de mensen die reageerden op de in het kader van dit onderzoek verstuurd email, meldde dat er ook commercieel wordt gekweekt door mensen die 'niets hebben met uilen'. Als voorbeeld werd gegeven iemand die vanaf zijn boerderij altijd verkoopt wat op dat moment populair is (surfplanken, motoren etc.) en nu uilen kweekt en verkoopt. Op de website van deze kweker staan 27 soorten uilen waarmee wordt/zou worden gekweekt.

Ook internationaal wordt gehandeld in roofvogels en uilen. In bijlage 3 is de import vanuit - en de export naar - landen buiten de Europese Unie te vinden. De gegevens in deze bijlage zijn afkomstig van de UNEP-WCMC CITES Trade Database. Omdat veel landen achterlopen met het invoeren van hun gegevens in deze database, zijn in bijlage 3 de cijfers tot en met 2005 opgenomen. De waarde daarvan is overigens beperkt, omdat handelsverkeer binnen de Europese Unie niet is meegenomen. De gegevens over exoten zijn niet compleet omdat alleen genera zijn bekeken waarvan minimaal één soort in Nederland voor komt.

De getallen in bijlage 3 zijn laag voor de meeste soorten. In Nederland zijn in de periode 1992-2005 79 slechtvalken (0 in 2000-2005) en 44 giervalken (waarvan maar liefst 18 in 2005)

geïmporteerd van buiten de Europese Unie. Opvallend is de invoer van 10 ruigpootbuiszenden (*Buteo lagopus*) en 20 velduilen in 2003. Beide soorten zijn zeldzaam in Nederland en bovendien niet gevonden in kweekverslagen, op fora of op websites waar roofvogels en uilen worden verhandeld. Bij de uitvoer zijn slechtvalk (48 ex.), giervalk (30 ex.), oehoe (56 ex), kerkuil (33 ex.) en sneeuwuil (140 ex) de meest gangbare soorten. Opvallend bij de sneeuwuil is dat van de 140 exemplaren er maar liefst 113 sinds 2000 zijn uitgevoerd.

3.4 Demonstraties

Demonstraties met roofvogels en uilen zijn populair. Een zoektocht op internet leverde twintig Nederlandse aanbieders van demonstraties. Een enkeling meldt honderden demonstraties per jaar te verzorgen maar dat lijkt overdreven. Wel zijn er aanbieders die wekelijks demonstraties geven.

Er is een zeer gevarieerd aanbod van activiteiten met uilen en roofvogels, zoals workshops, aanvliegen van trouwringen, educatie op scholen, bedrijfsopeningen, teambuilding voor bedrijven, kinderfeestjes en begeleiding bij een spreekbeurt (zie bijlage 4 voor een uitgebreider overzicht van deze activiteiten en de prijzen die daarvoor worden gevraagd). Twee aanbieders van demonstraties bieden via hun website vogels te koop aan. Ook de variatie in vogels die in de demonstraties worden gebruikt en/of worden tentoongesteld is groot (zie bijlage 5 voor een overzicht van de vogelsoorten).

Demonstraties worden door allerlei organisaties geboekt, onder andere door de Keukenhof, Archeon, dierentuinen, kastelen, lokale scoutinggroepen, campings, verhuurders van vakantiehuisjes (o.a. Landal Green Parks en vakantiepark De Krim), PWN (Waterleidingbedrijf Noord-Holland), Foto Konijnenberg (i.s.m. Natuurmonumenten) en natuurbeschermingsorganisaties zoals Staatsbosbeheer, het Fryske Gea, Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef en IVN.

Staatsbosbeheer (SBB) noemt in een overleg met de Faunabescherming het educatieve karakter als reden voor de demonstraties met roofvogels. Als toelichting geeft SBB: "*De omgang en het kennis maken met roofvogels en uilen heeft een educatief aspect, waarbij vooral de jeugd gebiologeerd raakt.*" Daarnaast ziet SBB dat een dergelijke demonstratie goede reclame is die veel publiek trekt en helpt bij het aantrekken van de doelgroep ouders

met kinderen. SBB is inmiddels bezig met het bepalen van haar standpunt over roofvogels- en uilendemonstraties.

In het kader van dit onderzoek zijn drie demonstraties bezocht. Daarnaast zijn enkele verslagen gebruikt van demonstraties (in Haarlems dagblad, 26 oktober 2009 en op een aantal websites).

Bij de bezochte demonstraties werd gevlogen met uilen en roofvogels. Populair zijn kerkuil, oehoe en woestijnbuizerd. Maar ook gieren, kuifcaracara (*Caracara plancus*) en Andes condor (*Vultur gryphus*) werden gebruikt. Valken werden bij bezochte demonstraties niet gebruikt. Bij twee van de drie demonstraties vloog een vogel weg (een arendbuizerd (*Buteo rufinus*) en een woestijnbuizerd). Beide vogels werden eenvoudig terug gevangen.

Bij de demonstraties werd het publiek ingeschakeld. Volwassenen en kinderen kregen bijvoorbeeld een handschoen met stukje vlees en mochten de vogel roepen. Ook werd getoond hoe geruisloos uilen vliegen door een groep kinderen te vragen op de grond te gaan liggen, waarna de uil rakelings over de groep vloog.

Het aantal toeschouwers bij de demonstraties varieerde van enkele tientallen tot zo'n 500. Er waren vooral veel gezinnen met jonge kinderen (3-12 jaar).

Er vinden ook demonstraties plaats op kastelen, markten, in restaurants, bejaardentehuizen, scholen, enzovoort. Soms worden alleen vogels getoond en soms wordt er gevlogen. Ook bij dit soort gelegenheden zien tientallen tot wel duizenden mensen de roofvogels van dichtbij.

3.5 Educatie

Mensen en organisaties die demonstraties organiseren wijzen vaak op het educatieve karakter. Daarmee zouden de demonstraties een maatschappelijk nut hebben. De in het kader van dit onderzoek bezochte demonstraties verschillen op dat punt sterk van toon.

Bij één van de demonstraties werd het publiek niet ingeschakeld en werden geen kunstjes vertoond (anders dan een woestijnbuizerd die een opgegooid stuk vlees opving of een Andes condor die rakelings over de tribune vloog). Er werd relatief veel verteld over het gedrag van de vogels.

Bij een andere demonstratie werd meerdere malen gezegd dat roofvogels en uilen dom en gevaarlijk zijn. Er was meer sprake van entertainment en er werd geen serieuze poging gedaan tot educatie. Zo werd verteld dat een kalkoengier (*Cathartes aura*) een zeer goed reukorgaan heeft. Vervolgens werd de vogel met stukjes vlees de hele tribune door gelokt. De vogel zou stil blijven staan - zo werd verteld - bij mensen met stinkende voeten. Een ander voorbeeld uit deze demonstratie is een man uit het publiek die wijdbeens moest gaan staan, waarna een woestijnbuizerd onder zijn benen door vloog. Vooraf werd de man gevraagd of hij nog kinderen wil, zo ja dan kon hij beter niet mee doen aan deze activiteit. Bij een witruggier werd verteld dat de snavel zo scherp en sterk is dat je deze vogel maar twee keer kan aaien, eenmaal met je rechterhand en eenmaal met je linkerhand.

In de vogeltuin bij één van de bezochte demonstraties staan bij alle vogelsoorten bordjes met informatie die zich beperkt tot de Nederlandse en wetenschappelijke naam, de door de eigenaar gegeven naam, lengte, spanwijdte, gewicht en leefgebied. Die informatie klopt niet altijd. Op het bordje bij een (uit Azië afkomstige) steppearend bijvoorbeeld staat als leefgebied Noord-Amerika.

Bij slechts één van de bezochte demonstraties werd gemeld dat uilen en roofvogels geen geschikte huisdieren zijn. Er werd toegelicht dat het veel tijd kost om deze soorten te houden en dat je eigenlijk valkenier zou moeten worden als je toch roofvogels wil houden. Bij geen van de bezochte demonstraties was er sprake van echte educatie over roofvogels in Nederland.

Op vijf van de twintig gevonden websites met aanbieders van demonstraties wordt gemeld dat er sprake is van educatie. Er wordt gesteld dat mensen bewust worden gemaakt van de noodzaak tot natuurbehoud en dat er voorlichting wordt gegeven over roofvogels. Maar op de websites wordt dit niet uitgewerkt. Vaak wordt duidelijk gemaakt dat er niet alleen sprake is van educatie maar dat het vooral leuk en spannend is. 'Educatief entertainment' noemt één van de aanbieders het.

Interessant in dit verband is een brief van het Ministerie van LNV (d.d. 24 april 2009). Het betreft een reactie op een aanvraag van stichting Strigiformes ZHL Ulespiegel om met uilen te mogen vliegen in het veld, vanwege het educatieve karakter van deze demonstraties. Het Ministerie verleent deze ontheffing niet:

"Op basis van beleid van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, worden voor educatieve doeleinden geen ontheffingen verleend voor het vervoer en onder zich hebben van roofvogels en uilen in het veld. De gedachte hierachter is dat van dit soort activiteiten een wervend effect uitgaat en dat deze activiteiten mensen aanzet tot het aanschaffen van roofvogels of uilen.

In uw aanvraag heeft u aangegeven dat uw activiteiten niet tot doel hebben om het bezit van uilen te promoten en dat u zich juist actief inzet om dit te voorkomen. Mijns inziens is het echter nooit geheel te voorkomen dat de activiteiten toch dit ongewenste effect tot gevolg hebben."

Het ministerie is dus van mening dat er - ook als er sprake is van educatie - een risico bestaat dat er een wervend effect uit gaat van het vliegen met uilen en wil dit ontmoedigen.

3.6 Effecten op natuur

Werkgroep Roofvogels Nederland, Kerkuilenwerkgroep Nederland, de Slechtvalkenwerkgroep en Stichting Oehoewerkgroep Nederland zijn allemaal tegen demonstraties met roofvogels en uilen. Ook zijn deze organisaties van mening dat uilen en roofvogels geen geschikte huisdieren zijn en niet door particulieren zouden moeten worden gehouden. Naast welzijns- en ethische aspecten worden de volgende mogelijke effecten op de natuur genoemd:

- ontsnapte hybriden verstoren wilde roofvogels;
- ontsnapte hybriden kruisen met wilde verwante soorten;
- demonstraties en legale handel bevorderen de wens zelf een roofvogel of uil te bezitten en verhogen daarmee de druk op wilde roofvogels (o.a. het illegaal uithalen van eieren en jonge vogels).

In paragraaf 3.6.1 tot en met 3.6.4 worden deze en een aantal andere mogelijke effecten op de natuur nader bekeken.

3.6.1 Ontsnapte vogels en faunavervalsing

Er is sprake van faunavervalsing wanneer door niet-natuurlijke oorzaak (ontsnappingsen, loslaten) nieuwe (onder)soorten zich ergens vestigen, of wanneer er genetisch van de inheemse broedpopulatie afwijkende exemplaren kruisen met inheemse vogels.

Uilen en roofvogels ontsnappen met grote regelmaat. Bij twee van de drie in het kader van dit onderzoek bezochte demonstraties werd verteld dat het mogelijk was dat een vogel tijdens de demonstratie zou wegvliegen. Dit illustreert dat het geen zeldzaamheid is tijdens demonstraties. Bij beide demonstraties vloog er inderdaad een vogel weg, maar beiden bleven in de buurt en konden eenvoudig worden terug gehaald.

Op de website van de Belgische Valkerij Federatie worden vermiste (= ontsnapte) roofvogels en uilen gemeld. Dit geeft enig inzicht in het aantal vogels dat ontsnapt en niet snel wordt terug gevangen. In een jaar (tussen 26-10-2008 en 13-10-2009) werden de volgende vogels (in totaal 50) als vermist opgegeven:

1 Afrikaanse oehoe (*Bubo africanus*), 2 Amerikaanse torenvalk (*Falco sparverius*), 2 Bengaalse oehoe (*Bubo bengalensis*), 1 Europese oehoe, 4 torenvalk, 8 woestijnbuizerd, 1 zwarte kerkuil, 9 kerkuil, 3 slechtvalk, 2 sakervalk, 1 roodstaartbuizerd (*Buteo jamaicensis*), 1 Rüppel's gier (*Gyps rueppellii*), 2 luggervalk (*Falco jugger*), 1 gierval, 1 kalkoengier, 1 koningsbuizerd (*Buteo regalis*), 1 lannervalk (*Falco biamircus*), 6 gier- x sakervalk, 1 gier- x slechtvalk en 2 gier- x saker- x slechtvalk.

Het ontsnappen gebeurt tijdens demonstraties, jacht, training en het uitlaten van vogels. Op fora is te volgen of soorten worden terug gevonden en dat lukt in veel gevallen. Soms via een zender, maar ook doordat iemand de vogel - al dan niet verzwakt - aantreft en weet te vangen. Echter, het lukt ook vaak niet. Sommige vogels worden dood terug gevonden en andere weten zich in het wild lang in leven te houden.

Hoewel veel uitheemse soorten zich permanent hebben gevestigd in Nederland - inclusief vogelsoorten zoals nijlgans en halsbandparkiet - en veel roofvogels en uilen ontsnappen, lijkt het risico op permanente vestiging door uitheemse soorten uilen en roofvogels relatief gering. Er zijn geen aanwijzingen gevonden van paarvorming van ontsnapte uitheemse soorten uilen of roofvogels. Bij uitheemse uilen is de kans dat vestiging onopgemerkt blijft door hun verborgen leefwijze groter dan voor dagroofvogels, maar de meeste soorten zijn behoorlijk vocaal en ook bij uilen lijkt het onwaarschijnlijk dat zich ongemerkt een populatie van een uitheemse soort vestigt.

De kans op genetische vervuiling door het ontsnappen van uitheemse ondersoorten (van inheemse soorten) of hybriden lijkt aanzienlijk groter. Er zijn veel betrouwbare observaties van ontsnapte valken, woestijnbuizerden, oehoes en kerkuilen (waaronder Amerikaanse, 'witte' en zwarte kerkuilen). Ook zeldzaamheden zoals de Stellers zeearend (*Haliaeetus pelagicus*) duiken soms (bijvoorbeeld enkele dagen in april 2009) op in Nederland.

Voor Vlaanderen bestaan er gedetailleerde cijfers. Het aandeel ontsnapte exemplaren onder de kerkuilen dat in het verkeer sneuvelt, nam tussen 2000 en 2009 toe van 0 tot 3,8 procent (Kerkuilwerkgroep Vlaanderen, afdeling van Vogelbescherming Vlaanderen, pers. meded. Ludo Smets). Elk vogelopvangcentrum in Vlaanderen krijgt jaarlijks meerdere uit gevangenschap ontsnapte kerkuilen binnen. In 2008 werden in totaal 211 kerkuilen opgevangen in de VOC (Vogelopvangcentra) Vlaanderen, waarvan bijna 10 procent afkomstig was uit gevangenschap (Jaarbalans VOC Vlaanderen 2008).

Hoewel exacte cijfers ontbreken is zeker dat ook in Nederland regelmatig kerkuilen ontsnappen en bewust worden losgelaten. Johan de Jong (stichting Kerkuilenwerkgroep) deed in het kader van dit onderzoek navraag bij lokale coördinatoren en verzamelde de volgende gevallen van ontsnapte kerkuilen:

- twee verkeersslachtoffers met kweekring op de Veluwe;
- een broedpaar in Zeeland waarvan één van de ouders afkomstig was uit gevangenschap;
- 3 verhongerde (dode) uilen in Noord-Holland;
- een verzwakte vrij vliegende vogel met ring en leertje aan de poten in Noord-Brabant.

Curieus is het geval van de dode kerkuil die in februari 2009 werd gevonden langs de A7 (bij Hoorn noord). De vogel bleek een ring te hebben van Aviornis (de vereniging voor houders van park- en sierwatervogels), terwijl in gevangenschap gekweekte uilen een BEC-ring moeten dragen (BEC = Belangenbehartiging Europese Cultuurvogel). De man die de ring bij Aviornis had aangevraagd wist niet hoe zijn ring om de poot van de kerkuil terecht was gekomen. Hij gaf wel aan dat hij ringen die hij over had aan andere kwekers gaf wanneer zij tekort kwamen.

Niet alle ontsnapte kerkuilen komen om. Een aantal redt zich goed in de natuur en slaagt er zelfs in voor nageslacht te zorgen. Kerkuilwerkgroep Vlaanderen (afdeling van Vogelbescherming Vlaanderen, pers. meded. Ludo Smets) beschikt over meerdere voorbeelden van ontsnapte of losgelaten kerkuilen die zich hebben voortgeplant met een inheemse partner. In één geval betrof het een kerkuil van de uitheemse (Britse- en Zuidwest-Europese) ondersoort *Tyto alba alba* (ofwel witte

kerkuil), die maar liefst zes jaar op rij voor nageslacht heeft gezorgd. Ook in Zuid-Holland is een vrouwtje witte kerkuil met vaste voering broedend aangetroffen in een nestkast. Deze was gepaard aan een wild mannetje en de jongen zijn uitgevlogen (Chris van Rijswijk, pers. meded.).

Ook oehoes ontsnappen regelmatig en bekend is dat deze vogels zich vervolgens goed in leven weten te houden. In veel gevallen zijn ze zichtbaarder dan kerkuilen. Doordat er slechts op enkele plekken in Nederland wilde oehoes voorkomen is eenvoudiger een overzicht te krijgen van ontsnapte en losgelaten vogels. In de periode 1992-2009 kreeg de Stichting Oehoewerkgroep Nederland tientallen meldingen van ontsnapte oehoes. Bijna alle meldingen kwamen uit een bebouwde omgeving. Een deel van die meldingen heeft overigens betrekking op dezelfde vogels. Het aantal meldingen steeg fors in deze periode: 5 in 1992-1996, 3 in 1997-2001, 19 in 2002-2006 en 40 in 2007-2009. Alleen al in 2009 betreft het 32 waarnemingen van 17 individuele vogels. In de eerste 6 maanden van 2010 zijn er al weer 62 waarnemingen van 17 individuele vogels. Overigens is niet elke uit gevangenschap afkomstige oehoe geringd. Er zijn ook ongeringde handtamme oehoes in het wild gevonden.

Een groot deel van de ontsnapte vogels zal genetisch afwijken van de inheemse kerkuil en oehoe. Illustratief is wat de auteur van een kweekverslag van een sneeuwuil op de website van de Belangenbehartiging Europese Cultuurvogel zegt over oehoes:

"De sneeuwuil is monotypisch. Dat wil zeggen dat er geen ondersoorten van bekend zijn. Bij de meeste andere vogels is dat wel het geval. Neem bijvoorbeeld de oehoe. Iedereen wil Siberische oehoes, maar laat u zich niet te veel wijsmaken. Ze zijn er wel, maar de meeste van hen zijn kruisingen. (De naam op het CITES formulier klopt ook niet altijd!)."

Er zijn door de Stichting Oehoewerkgroep Nederland geen aanwijzingen gevonden dat ontsnapte oehoes in het wild hebben gebroed. Wel is bekend dat ze zich soms goed in leven weten te houden. Een Europese oehoe die in het voorjaar van 2009 ontsnapte, wordt regelmatig (in ieder geval tot begin 2010) in de regio gezien. Overigens is niet uitgesloten dat ontsnapte oehoes zich in bossen vestigen, daar onopgemerkt blijven en zelfs tot voortplanting komen.

Ook ontsnapte roofvogels overleven soms lang in het wild. Op www.waarneming.nl werd op 21 februari 2008 een woestijnbuizerd in Zundert gemeld met belletje en koord aan de poot. Volgens de waarnemer, die navraag heeft gedaan, is de vogel al twee jaar eerder ontsnapt. Op dezelfde plek werd op 24 november 2009 weer een woestijnbuizerd gemeld met leren veter. Als dit dezelfde vogel zou zijn, dan vliegt deze al bijna vier jaar vrij rond. Ook in Zierikzee werd op 30 januari 2009 een ontsnapte woestijnbuizerd gemeld. En ook hier wist de waarnemer de vermoedelijke eigenaar te traceren die meldt dat de vogel al sinds het eind van de zomer van 2008 rondvliegt. Op 5 maart 2009 werd - vermoedelijk dezelfde - woestijnbuizerd nogmaals gemeld. De vogel zou zich in leven houden met stadsduiven, maar werd ook waargenomen jgend op houtduif en fazant.

Er zijn slechts enkele voorbeelden gevonden van ontsnapte roofvogels die in Nederland in het wild hebben gebroed. Het is echter aannemelijk dat ontsnapte inheemse soorten (incl. uitheemse ondersoorten en variëteiten), net als kerkuilen, goed in staat zijn een inheemse partner te vinden en zich voort te planten. Zo is een deel van de Britse havikpopulatie vrijwel zeker afkomstig van oudervogels die zijn ontsnapt (Rutz et al, 2006).

Er is van één ontsnapte slechtvalk bekend dat deze zich in het wild heeft weten voort te planten (Geneijgen, 2010). Het is niet bekend tot welke ondersoort van de slechtvalk de vogel behoort. Dit mannetje was gedurende vijf jaar gepaard met een wilde slechtvalk en bracht tien jongen groot. Twee van deze jongen zijn later ergens anders als broedvogel gemeld. Het is dus mogelijk dat er vreemde genen in de populatie terecht zijn gekomen.

Op het gebied van hybriden vormen vooral valken een risico. Regelmatig worden ontsnapte hybriden gemeld. De laatste jaren zijn er uit Duitsland, Zweden en Engeland tenminste vijf succesvolle broedgevallen bekend waarbij een slechtvalk gepaard was met een ontsnapte hybride (Geneijgen, 2010). In alle gevallen zijn de jongen weggenomen en is alles in het werk gesteld om de hybride ouder uit de natuur te verwijderen. In Slowakije wordt aangenomen dat er op zes plekken kruisingen zijn geweest tussen wilde sakervalken en hybriden. Van een kruising tussen een sakervalk en een hybride saker- x slechtvalk is bekend dat er jonge vogels zijn geboren (Birdlife, 2006). In Nederland is nog geen paarvorming vastgesteld tussen wilde slechtvalken en ontsnapte valkenhybriden of zuivere saker-, lanner- of giervalken. Vanwege het risico van genetische vervuiling is Birdlife (2008) van mening dat er een verbod zou moeten komen op kweek en bezit van hybride valken in de Europese Unie en elders.

Het meest acute risico op faunavervalsing in Nederland is waarschijnlijk verdere vermenging van inheemse kerkuilen met kruisingen of uitheemse variëteiten. Dat is lokaal in zowel Nederland als Vlaanderen al realiteit. Er is geen reden om aan te nemen dat dit risico alleen bestaat voor kerkuilen. Gezien de korte tijd die is verstreken sinds het arrest-Vergy (1996) en de CITES EU wetgeving (1997) en de pro-

blemen die nu al aan het licht zijn gekomen, is er een reëel risico op verdere problemen met ontsnapte inheemse en uitheemse roofvogels en uilen.

3.6.2 Loslaten en faunavervalsing

Voor zover bekend worden in Nederland geen uitheemse roofvogel- en uilensoorten vrijgelaten met het idee een populatie te vestigen (overigens gebeurt dat wel met uitheemse variëteiten van inheemse soorten). Het risico hierop bestaat overigens wel. In 2009 werden op Terschelling door particulieren edelherten geïntroduceerd. Ook van amfibieën zijn er verschillende voorbeelden van introducties door particulieren (o.a. boomkijkers).

Een aantal soorten roofvogels en uilen is goed in staat een populatie op te bouwen buiten het oorspronkelijke leefgebied (Lever, 2005). Zo zijn kerkuilen losgelaten op de Seychellen en Hawaï en hebben daar een negatief effect op lokale soorten. De Amerikaanse oehoe (*Bubo virginianus*) werd geïntroduceerd op Hiva Oa waar de soort zich succesvol vestigde en mede verantwoordelijk wordt gehouden voor de afname van een endemisch ras van de witkapjufferduif. De steenuil is succesvol geïntroduceerd in het Verenigd Koninkrijk en de bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*) op Tahiti, waar vandaan die laatste soort meerdere eilanden heeft gekoloniseerd.

Op de in het kader van dit onderzoek verstuurde email kwamen meerdere reacties uit betrouwbare bron met voorbeelden van houders van uilen die vogels los zouden laten:

"Via via heb ik vernomen er op deze locatie demonstraties met tamme uilen worden gehouden. Maar wat nog erger is, is het feit dat de eigenaar vol trots aan bezoekers weet te melden dat hij ook jonge uilen uitzet in de vrije natuur!!"

"Een BEC-kweker vertelde ons dat het helemaal niet moeilijk is om uilen te kweken. Hij deed dat al jaren lang en met heel goede resultaten. Het gaat soms zo goed dat er geen belangstelling meer is voor de jonge vogels en dan worden ze in de buurt van St. Oedenrode in de natuur los gelaten, samen met de vogels van een andere uilenkweker. "

"T.a.v. Kerkuilen, zijn we begin dit jaar nog bij iemand geweest die vertelde blij te zijn dat we niet eerder waren langsgelkomen omdat hij toen jongen had zitten zonder ring omdat er iets met de bestelling was misgelopen en hij te laat was. Op de vraag waar die jongen nu waren, gebaarde hij in het rond; hij had ze maar losgelaten. Af en toe vernemen we dat particuliere uilenhouders plannen hebben om gekweekte vogels uit te zetten (o.a. Oehoes), we gaan dan naar die mensen toe en praten ze dat plan dan uit hun hoofd. "

Bij één van de in het kader van dit onderzoek bezochte demonstraties werd gesproken over het loslaten van uilen. De trainer vertelde het publiek dat met kerkuilen niet of nauwelijks nog wordt gekweekt omdat er geen vraag meer naar is. Loslaten mag volgens de trainer niet omdat het Ministerie van LNV daarvoor geen toestemming geeft.

In Dier & Milieu (2009a) staat over een vogelasiel in de regio Rotterdam:

"Wel werd met de kerkuilen met diverse koppeltjes gefokt, waarna de jongen door de eigenaar in de omgeving werden losgelaten omdat hij vond dat er te weinig kerkuilen waren in zijn leefomgeving."

Vanuit betrouwbare bron kwam het verhaal dat in de regio Amsterdam, Utrecht en de kop van Noord-Holland al enkele jaren witte kerkuilen worden losgelaten. Deze vogels zouden afkomstig zijn uit Artis. Eerst ging het om geringde vogels, maar de laatste jaren zouden ongeringde vogels worden uitgezet. Het zou gaan om twee tot drie uilen per jaar. Een boer die een dergelijke kerkuil wil hebben zou daar zelfs een nestkast bij krijgen. In Overleek, bij Monnikendam, is een gemengd broedpaar gevonden van een witte kerkuil met een inheemse vogel. Het broedpaar heeft jongen gekregen.

In Friesland heeft een kweker van oehoes zich gemeld bij Staatsbosbeheer met de vraag of hij een jonge vogel los zou mogen laten in het Lauwersmeergebied. De politie werd ingeschakeld en het loslaten is niet door gegaan, maar dezelfde persoon zou nu een jonge oehoe uit willen zetten in de Achterhoek.

Bij STONE (Steenuilenvoerleg Nederland) zijn twee voorbeelden bekend van mensen die steenuilen wilden loslaten, één uit Groningen/Drenthe en één uit Zeeland/Zeeuws Vlaanderen.

Sommige kwekers gaan georganiseerd te werk bij het loslaten. Een ringer van wilde kerkuilen kwam met het volgende verhaal:

"Op Voorne Putten is een man die 3,5 jaar geleden via Marktplaats 2 kerkuilen heeft gekocht. Na z'n eerste nest met 4 jongen heeft hij mij gebeld met de vraag of ik de jonge vogels zou willen ringen. Hij wilde ze daarna loslaten. Ik zag dat het witte kerkuilen betrof en gaf aan dat ik de vogels niet wilde ringen. Ook legde ik uit dat het loslaten illegaal is en dat het een uitheemse ondersoort betrof. De kweker was echter van mening dat het erg slecht gaat met de kerkuil op Voorne Putten en dat deze hulp nodig had. Dat het een uitheemse ondersoort betrof maakte hem niets uit. Opvallend was dat hoewel de oudervogels duidelijk wit waren, de jongen niet te onderscheiden waren van een inheemse kerkuil. Twee jaar later (zomer 2008) trof ik op een nestkast een kerkuil met BEC-ring met jongen. Ik heb de BEC gebeld en deze beloofde de persoon die de ringen heeft gekocht te zullen bellen. Vervolgens ben ik gebeld door de man die de BEC-ringen heeft gekocht. Het was diezelfde kweker die ik 3 jaar eerder al heb gesproken. Deze gaf aan reeds 12 jonge kerkuilen te hebben losgelaten. Hij heeft een ruime, muisdichte volière en laat steeds 2 jonge vogels in die volière. Wanneer deze zelf de in de volière losgelaten muizen kunnen vangen zet hij 's nacht een luik open. De jongen vliegen vervolgens 's nachts naar buiten en keren terug voor het licht is. Ze blijven daarna steeds langer weg, totdat ze na een aantal weken helemaal niet meer terug komen. Daarna worden de volgende jongen op dezelfde wijze voorbereid voor een leven in het wild. Minimaal een van die jongen is er in geslaagd met een inheemse kerkuil voor nageslacht te zorgen. Dat is gebeurd in de Hoekse Waard, op 4-5 km van de plek waar de uil is losgelaten. De kweker heeft nu beloofd te stoppen met het loslaten van kerkuilen, maar sprak uit dat hij graag steenuilen zou willen hebben, omdat het daarmee op Voorne Putten nog slechter gaat dan met kerkuilen."

Het loslaten van uilen en roofvogels moet om meerdere redenen sterk worden afgeraden.

- Er kunnen vreemde ziektes worden geïntroduceerd in de aanwezige wilde populatie.
- Bij het loslaten van uitheemse variëteiten, ondersoorten en kruisingen is sprake van faunavervalsing. Een effect kan zijn dat het proces van soortvorming wordt tegengegaan of de inheemse variëteit wordt verdrongen (van de Amerikaanse kerkuil wordt bijvoorbeeld gemeld dat deze agressiever en groter is dan de inheemse kerkuil).
- In gevangenschap gekweekte vogels zijn vaak niet in staat zich in het wild te redden. Zelfs bij wetenschappelijk begeleide herintroducties in optimaal habitat is de sterfte meestal hoog. Vanuit welzijnsoogpunt is het loslaten van in gevangenschap geboren dieren daarom sterk af te raden.
- Er bestaat een groot risico op verstoring van bestaande broedparen wanneer exemplaren worden vrijgelaten in een gebied waar de soort al voorkomt.

Daar komt bij dat dit soort 'introducties' in Nederland vanuit natuurbeschermingsoogpunt zinloos zijn. De omvang van een populatie wordt bepaald door de omstandigheden. Als deze verbeteren zal een populatie groeien. Als omstandigheden niet beter worden dan heeft het geen zin exemplaren uit te zetten. Sterker nog, introducties kunnen leiden tot hogere sterfte als gevolg van de stress die bij de inheemse vogels wordt veroorzaakt door de losgelaten vogels. IUCN heeft niet voor niets strenge regels. Zo wordt (her)introductie alleen toegestaan wanneer:

- een soort bijna is uitgestorven;
- de genetische basis van de populatie (te) smal is geworden;
- de redenen van de achteruitgang zijn weggenomen;
- de effecten van de herintroductie wetenschappelijk worden gevolgd;
- etc.

Vooraf sommige uilenkwekers lijken slecht op de hoogte en veronderstellen dat zij bijdragen aan soortbehoud met het loslaten van vogels. Liefhebbersverenigingen

zouden hun leden hierover moeten voorlichten, maar zelfs dan is de vraag of de kwekers bereid zijn te stoppen met het loslaten van uilen.

Relevant in dit verband is een recente aankondiging van het Ministerie van LNV (6 november 2009) om het houden van een drietal uitheemse eekhoorns te willen verbieden vanwege het risico dat deze soorten ontsnappen en zich in Nederland permanent vestigen. Het ministerie baseert zich op een in haar opdracht door de Zoogdiervereniging uitgevoerde risico-inschatting van 38 uitheemse soorten eekhoorns. Het ministerie heeft de mogelijkheid het bezit van soorten te verbieden, maar moet dit eerst voorleggen aan de Europese Commissie en de World Trade Organisation (omdat het verbod kan worden gezien als handelsbeperking). Dat soorten al worden gehouden betekent niet dat er geen bezitsverbod mogelijk is. Al in gevangenschap aanwezige exemplaren van een te verbieden soort hoeven niet te worden gedood, maar kunnen worden gesteriliseerd.

Zoals uit de genoemde voorbeelden blijkt vormt naast ontsnappen ook, en misschien vooral, het loslaten van vogels een belangrijk risico. Voor de kerkuil heeft dit nu al tot gevolg dat er sprake is van faunavervalsing.

3.6.3 Verstoring

Roofvogels en uilen ontsnappen regelmatig, of worden zelfs losgelaten. Dat ontsnapte en losgelaten roofvogels en uilen voor ernstige verstoring kunnen zorgen, leidt weinig twijfel (zie ook paragraaf 3.6.1. en 3.6.2).

Bij de Stichting Oehoewerkgroep Nederland zijn berichten binnengekomen van wilde oehoemannetjes die op tamme soortgenoten in volières afkwamen.

Sinds 1999 zijn in Nederland vijf gevallen bekend waarbij een sakervalk, een giervalk en een valkenhybride (drie keer) zich voor meerdere jaren wisten te vestigen (Geneijgen, 2010). Alle vogels waren uit gevangenschap ontsnapte vrouwtjes. Overal ontstonden schermutselingen met slechtvalken waarbij de laatste, op één geval na, het onderspit dolven. In totaal werden slechtvalken gedurende twaalf jaar van broedplaatsen of winterterritoria verdreven of langdurig lastig gevallen. Tenminste één slechtvalk werd daarbij gedood en vier slechtvalkbroedsels werden verstoord in de eifase. Eén keer stond het legsel zelfs op uitkomen. Op twee plaatsen werd de hybride weggevangen om langere verstoringen te voorkomen.

Ook het laatste (wilde) paar sakervalken van Duitsland is langdurig verstoord door een hybride 'grote valk', waardoor de sakervalken niet tot broeden kwamen. Uiteindelijk is één van de sakervalken verdwenen, al is niet duidelijk of de hybride valk hier de oorzaak van was (Gert Ottens pers. meded.).

Een ander mogelijk risico betreft predatie door ontsnapte oehoes van inheemse uilen en roofvogels. Mikkola (1983) geeft aan dat in het wild vooral ransuilen en bosuilen vaak het slachtoffer zijn van oehoes. Op sommige plaatsen doden oehoes vrijwel alle roofvogels en uilen in hun territorium.

Daarnaast vliegen mensen met roofvogels en uilen tijdens demonstraties, voor de jacht (inclusief training), de bestrijding van overlast of om ze uit te laten. Dit kan ook direct verstoring tot gevolg hebben, maar hierover is weinig bekend. In principe mogen alleen valkeniers vliegen in het veld. Helaas is de definitie van veld onduide-

lijk. Het lijkt er wel op dat demonstraties ook worden gehouden op natuurlijke terreinen vallend onder de term 'veld'. Deze zouden illegaal kunnen zijn. De Landelijke Inspectiedienst Dieren heeft ooit overwogen een proces te starten tegen PWN voor het organiseren van demonstraties in de duinen, maar heeft daarvan afgezien vanwege onduidelijkheid over de definitie van veld.

3.6.4 Uithalen nesten

Wereldwijd worden veel roofvogels en uilen als ei of jong uit het nest gehaald voor de internationale handel. Ook in Nederland worden eieren en jongen geroofd. In 2005 werden drie mannen aangehouden met 20 kerkuilen, oehoe's, bosuilen, dwerguilen, torenvalken en buizerden. De vogels waren uit het wild afkomstig maar onder het voorwendsel dat ze van kweek afkomstig zouden zijn, zijn bij het CITES Bureau documenten aangevraagd (Kreveld, 2007). Ook in 2007 rolde de politie een netwerk op dat zich bezig hield met het roven van eieren en uithalen van jonge vogels, ondermeer roofvogels en uilen. Deze werden verkocht in België en Duitsland.

In reactie op een email die in het kader van dit onderzoek werd verstuurd kwamen veel berichten binnen over uitgehaalde nesten van zowel roofvogels als uilen. Meestal kon niet worden bewezen wat er was gebeurd, maar er werden ook voorbeelden gegeven van uitgehaalde nesten waar bouten in een boom waren gedraaid en met zichtbare sporen van stijgieters. Dit wijst sterk op roof van eieren of jonge vogels. Soorten waarvan met enige vorm van bewijs, of minimaal stevige aanwijzingen, is gemeld dat ze in ons land in recente jaren zijn uitgehaald zijn havik, steenuil, bosuil, kerkuil, buizerd, torenvalk, boomvalk (*Falco subbuteo*) en zelfs wespendif (Noord-Brabant) en een oehoe (Gelderland).

Mogelijk zijn in Friesland nesten uitgehaald van grauwe kiekendieven (*Circus pygargus*) en een velduil, maar dit kon niet worden bewezen. Wel zijn twee gevallen uit Friesland bekend van vrijwel zeker uitgehaalde nesten van blauwe kiekendieven (*Circus cyaneus*). Het is duidelijk dat deze soorten een groot risico lopen, omdat de nesten van deze grondbroeders relatief eenvoudig te vinden en te bereiken zijn en de prijzen voor deze in gevangenschap zeldzame vogels vermoedelijk hoog.

Voor de meeste andere roofvogelsoorten konden geen aanwijzingen worden gevonden dat het uithalen van eieren of jongen de populatie bedreigt. In het tijdschrift *De Takkeling van de Werkgroep Roofvogels Nederland* van 2008 wordt een overzicht gegeven van het broedseizoen 2007 (Bijlsma, 2008). Van de havik zijn 262 nesten gecontroleerd. Daarvan waren 30 mislukkingen waarvan slechts enkele met zekerheid door het uithalen van eieren of jongen. Van de bruine kiekendief werden in 2007 73 nesten gecontroleerd. Twee keer werd geconstateerd dat er eieren zijn uitgehaald. Bij de 209 paren sperwer werd slechts één keer met zekerheid vastgesteld dat de jongen door mensen waren uitgehaald (tegen 17 keer predatie van de jongen). Er werden 240 buizerdnesten gevolgd waarvan 72 mislukten door menselijke oorzaak. Het betrof (vrijwel) allemaal vernielde legsels en broedsels en geen uitgehaalde eieren of jongen. Van de torenvalk mislukten slechts 3 van de 850 nesten door verstoring door mensen, maar geen enkele door uithalen van eieren of jongen. Ook bij de boomvalk is bij de 99 bekeken nesten niet geconstateerd dat er eieren of jongen zijn uitgehaald.

Opgemerkt moet worden dat het uithalen van nesten in de praktijk moeilijk is aan te tonen. Als de jongen voor het uitvliegen zijn verdwenen wordt door de ringers vaak

gedacht aan predatie, terwijl het nest uitgehaald zou kunnen zijn. Ook is het mogelijk dat de ringer er van uit gaat dat de jongen zijn uitgevlogen, terwijl ze in werkelijkheid kort voor uitvliegen zijn uitgehaald. Daardoor kan er sprake zijn van een onderschatting.

3.7 Welzijn en ethiek

Welzijn was geen onderdeel van dit onderzoek. Maar voor veel mensen die in de natuur onderzoek doen naar roofvogels en uilen, of die actief zijn in de bescherming van wilde uilen en roofvogels, gaat het in gevangenschap houden van deze soorten in tegen hun gevoel. De soorten kunnen niet hun natuurlijk gedrag vertonen, worden in kleine kooien of aan een touw gehouden, worden op klaarlichte dag tentoongesteld (ook nachtvogels als uilen) of moeten kunstjes doen. Dit wordt gezien als onethisch. Omdat dit signaal werd gegeven in een aanzienlijk deel van de reacties op de in het kader van dit onderzoek verzonden mail wordt in deze paragraaf toch iets gezegd over ethiek en welzijn.

Houders van roofvogels en uilen voeren aan dat de vogels in gevangenschap oud kunnen worden, dat roofvogels en uilen helemaal niet houden van vliegen en dat demonstraties bijdragen aan meer begrip voor deze dieren. Sommige hobbykwekers tonen hun betrokkenheid bij hun vogels wanneer zij op fora aangeven niet bereid te zijn uilen te verkopen aan mensen die geen goede huisvesting hebben of niet weten hoe zij met de vogels moeten omgaan.

Over ethiek kan lang worden gediscussieerd en de emoties kunnen daarbij hoog oplopen. Maar het is lastig om objectief vast te stellen of iets al dan niet ethisch is. Daarom is in dit rapport geen ethisch oordeel uitgesproken. Wel is bekeken of er sprake zou kunnen zijn van (objectief vast te stellen) welzijnsproblemen.

Esther Peeters (2008) heeft in opdracht van de (Belgische) Raad voor Dierenwelzijn gekeken naar welzijnsproblemen bij het houden van roofvogels en uilen. Zij bestudeerde de beschikbare literatuur (er werd overigens weinig gevonden op het gebied van stress), sprak met experts en trekt daarop gebaseerd de volgende conclusies.

- Er zijn geen wetenschappelijke indicaties gevonden (stressindicaties zoals fysiologie en gedrag) om het houden van in gevangenschap geboren roofvogels te verbieden. Wel worden er soms gedragsproblemen vastgesteld.
- Hoewel er geen wetenschappelijk studies bestaan over het permanent aangebonden huisvesten (op blok of sprengel) van roofvogels, wordt toch algemeen aanvaard dat deze huisvesting in strijd is met de Dierenwelzijnswet. Het regelmatig kunnen vliegen wordt als minimumvereiste gesteld. Verschillende auteurs komen met minimumafmetingen voor volièrès. Landen als Zwitserland en Oostenrijk geven aan dat dit als wettelijke norm kan worden geëist.
- Van de geïnterviewden pleiten de meesten voor een bekwaamheidsbewijs voor roofvogelhouders, zoals het Franse 'certificat de capacité'. De geïnterviewden opperden dat ook mensen die demonstraties met roofvogels geven dit bewijs moeten kunnen overleggen om het risico dat er op deze demonstraties onwaarheden worden verteld te verkleinen.

Fiona Park (2003) geeft aan dat er veel gedragsproblemen voorkomen bij in gevangenschap gehouden uilen en roofvogels. Zij noemt stress, agressie, problemen met de voortplanting (zowel het accepteren van een partner als het grootbrengen van jongen), het meer gericht zijn op mensen dan op soortgenoten en angst of juist gebrek aan angst. Dit soort gedragsproblemen en de effecten daarvan (o.a. veel krijzen) blijken regelmatig voor te komen en worden uitgebreid besproken op websites van valkeniers.

Met de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren kan worden opgetreden bij welzijnsproblemen, en dat blijkt ook te gebeuren:

- In Friesland werd op 27 augustus 2009 de eigenaar van een dierenwinkel beboet die in het midden van de winkel een kerkuil op een paal tentoonde. De politierechter achtte het feit van benadeling van het welzijn van de Kerkuil op alle punten bewezen. Aan de winkelier (en de eigenaar) werd een voorwaardelijke geldboete van 250 euro met een proeftijd van twee jaar opgelegd.
- In Hellevoetsluis werd proces verbaal opgemaakt tegen een eigenaar van 14 kerkuilen. Hij hield een volwassen mannetje aan een korte lijn in de tuin en 13 andere vogels in een volièrè met vloeroppervlakte van minder dan vijf vierkante meter.
- Op een in het kader van dit onderzoek verstuurd mail werd gereageerd door een vogelopvangcentrum dat meerdere roofvogels/uilen binnen had gekregen die 'wat mankeerden of erg gestrest waren in gevangenschap'. Op deze vogels moest uiteindelijk euthanasie worden toegepast.

Bij demonstraties worden roofvogels en uilen vaak getoond op een blok terwijl ze vast zitten aan een kort lijntje. Mensen kunnen dichtbij komen en boven de vogels uit torenen. Uilen (nachtvogels) worden op klaarlichte dag en in vol zonlicht tentoongesteld. Bij de in het kader van dit onderzoek bezochte demonstraties werd door sommige vogels gekrijst. Waarschijnlijk was dit bedelgedrag, want het gebeurde alleen als de trainer langs liep. Ook werd meerdere keren gezien dat vastgebonden vogels op een blok of aan een sprengel steeds opnieuw vlogen tot aan het eind van het korte touw. Veel van de vogels leken tijdens de demonstraties niet bang voor het publiek, of werden in ieder geval meer gedreven door honger dan angst. Ze liepen tussen het publiek door, landden op een handschoen met stukje vlees (wie deze ook aan had) en vlogen vlak over volle tribunes.

Overigens is belangrijk om te beseffen dat stress bij roofvogels alleen met zekerheid is uit te sluiten aan de hand van bloedonderzoek of onderzoek van uitwerpselen. Het is dan ook niet

mogelijk harde conclusies te trekken over stress alleen aan de hand van vluchtige observaties.

Bij ontsnapte vogels ontstaan vaak welzijnsproblemen. Soms redden ontsnapte dieren het in de natuur en komen zelfs tot voortplanting, maar een deel sterft doordat riempjes en/of lijnen aan hun poten vast komen te zitten waardoor ze niet in staat zijn voedsel te vinden of ze sterven als verkeersslachtoffer. Zowel bij het natuurhulpcentrum in Vlaanderen als bij Nederlandse vogelasiels worden regelmatig ontsnapte/uitgezette kerkuilen gemeld of gebracht die dood of uitgehongerd zijn.

Zoals aan het begin van deze paragraaf gemeld gaat dit rapport niet over welzijn of ethiek. Duidelijk is dat er welzijnsproblemen voorkomen, maar om algemene conclusies te kunnen trekken over welzijnsproblemen van roofvogels en uilen bij demonstraties is nader onderzoek nodig.

3.8 Trends

In dit onderzoek zijn meerdere duidelijke trends gevonden.

Uit paragraaf 3.1 blijkt dat er wereldwijd sinds de jaren zestig een enorme toename is van kweek met roofvogels. Deze toename staat los van wetgeving en is onder andere een gevolg van ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige inseminatie.

Sinds de invoering van EU CITES wetgeving, het arrest-Vergy en de Flora- en faunawet is er sprake van een enorme toename van bezit. Deze stijgende trend is het best zichtbaar in de aantallen EG-certificaten voor uilen en roofvogels. Tussen 2000 en 2009 nam dit aantal in Nederland toe met een factor 10.

Een andere indicatie voor een forse toename van kweek en bezit zijn de meldingen van waarnemingen van ontsnapte oehoes die binnenkwamen bij de Stichting Oehoewerkgroep Nederland:

- 5 in de periode 1992-2009;
- 5 in de periode 1992-1996;
- 3 in de periode 1997-2001;
- 19 in de periode 2002-2006;
- 40 in de periode 2007-2009;
- 62 (van 17 individuele vogels) in de eerste 6 maanden van 2010.

Het aantal valkeniers is eveneens sterk gestegen, van 120 naar 200 sinds 2000. Bovendien zijn er daarnaast op dit moment tientallen mensen geïnteresseerd in een valkeniersakte.

4. CONCLUSIES

In Nederland wordt een groot en sterk toenemend aantal inheemse en uitheemse roofvogels en uilen gehouden en/of verhandeld

Inheemse soorten die zeer regelmatig worden gehouden en verhandeld zijn kerkuil, steenuil, oehoe en slechtvalk. Inheemse soorten die zelden worden gehouden en/of verhandeld zijn velduil, kiekendieven (bruine, blauwe en grauwe), wouwen (rode en zwarte), ruigpootbuizerd, wespindief, visarend, zeearend en smelleken. Populaire uitheemse soorten zijn woestijnbuizerd, giervalk en een groot aantal uilen. Ook populair zijn hybride valken (vooral combinaties van saker-, gier- en slechtvalk). De verkoopprijzen variëren van enkele tientallen (kerkuil) tot vele duizenden euro's (arenden).

Er zijn enkele tientallen aanbieders van roofvogel - en uilendemonstraties in Nederland

Zowel valkeniers als mensen zonder specifieke opleiding bieden demonstraties aan. Sommigen geven wekelijks of in het zomerseizoen zelfs dagelijks demonstraties, anderen slechts enkele malen per jaar. Naast de meer traditionele demonstraties wordt er een keur aan activiteiten aangeboden zoals valkenierworkshops, het aanvliegen van trouwringen, educatie op scholen, fotografieworkshops, bedrijfsopeningen, teambuilding voor bedrijven, kinderfeestjes en het begeleiden van spreekbeurten.

Roofvogel- en uilendemonstraties worden ook door natuurbeschermingsorganisaties geboekt

Diverse natuurbeschermingsorganisaties boek(t)en roofvogel- en uilendemonstraties, bijvoorbeeld Staatsbosbeheer, het Fryske Gea, Natuur- en Milieucentrum Ter Kleef en IVN.

Sinds eind jaren negentig is er een forse toename van bezit, aanbod en demonstraties van/met roofvogels en uilen in Nederland

De toename begon na verruiming van de wetgeving in 1996 (het arrest-Vergy) en 1997 (EU CITES wetgeving). Alle gevonden gegevens, evenals onderzoek uit België, wijzen op een forse toename van bezit, aanbod en demonstraties. Zo nam het aantal afgegeven EG-certificaten voor roofvogels en uilen toe met een factor 10 in de periode 2000-2009.

Roofvogels en uilen ontsnappen regelmatig

Vogels ontsnappen zowel tijdens demonstraties als tijdens jacht, training en het uitlaten. Een aantal wordt niet meer gevangen en weet zich staande te houden in de natuur. Dit is vooral geconstateerd bij hybride valken, kerkuilen en oehoes.

Het Ministerie van LNV overweegt de mogelijkheden voor jacht met roofvogels te verruimen

Het toestaan van jacht met roofvogels in natuurgebieden wordt overwogen. Ook wordt overwogen het aantal valkeniersakten te verruimen of los te laten. Tenslotte overweegt het ministerie ook toestemming te geven voor jacht met andere soorten dan slechtvalk en havik.

Aan het houden van roofvogels en uilen zijn risico's voor de natuur verbonden

Het grootste risico is faunavervalsing. Ontsnapte kerkuilen, oehoes, hybride valken en woestijnbuizerden kunnen zich staande houden in de natuur. Ontsnapte kerkuilen - waaronder een uitheemse ondersoort - hebben zich meermalen in het wild voortgeplant. Het risico wordt vergroot doordat mensen - vanuit het naïeve idee daarmee de soort te helpen - onder andere kerkuilen vrij laten. Een ander risico is de koppeling van hybride valken met wilde slechtvalken. Dit is in meerdere van de ons omringende landen geconstateerd. Daarnaast is er sprake van verstoring - aangetoond bij broedende slechtvalken door ontsnapte hybride valken - en het uithalen van nesten.

Er zijn misstanden op het gebied van dierenwelzijn

Hoewel geen expliciet onderdeel van dit onderzoek werd een aantal misstanden op het gebied van dierenwelzijn gevonden. Dit aantal is te groot om te spreken van incidenten. Het betreft vooral de huisvesting van vogels (permanent aangebonden) en sterfte onder ontsnapte exemplaren. Maar ook gedragsproblemen zijn geconstateerd.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR EN WEBSITES

Literatuur

- Bijlsma, R.G. (2004). *Oehoe, uil van Troje?* Vliegend Hert nr. 1: 30-45.
- Bijlsma, R.G. (2008). *Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2007*. De Takkeling, jrg. 16 nr. 1: 8-55.
- Birdlife International (1 december 2006). International Action Plan for the Saker Falcon. Document t.b.v. 'Convention on the conservation of European wildlife and natural habitats' op 27-30 november 2006, Council of Europe.
- Birdlife International (2008). *Minimising threats from hybrid falcons (originating from captive-bred birds) on wild European falcon populations*. Position statement adopted by the BirdLife EU Birds and Habitats Directive Task Force on 23 April 2008.
- Dier & Milieu (2009a). Vragen aan de Werkgroep Regelgeving. Dier & Milieu vol. 84 nr. 3: 23-24.
- Dier & Milieu (2009b). Kerkuil in het nauw. Dier & Milieu vol. 84 nr. 5: 21.
- Geneijgen, Peter van (2010, in concept). *Invloed van ontsnapte, in gevangenschap gefokte valken op de broedvogelpopulatie van Slechtvalken in Nederland*.
- Gonnissen, Louis (1 augustus 2006). *De Zwarte Kerkuil (Tyto tenebricosa)*. Belangenbehartiging Europese Cultuurvogel, www.bec-info.com.
- Gonnissen, Louis (15 augustus 2007). *Alle Europese uilensoorten worden gekweekt in Vlaanderen*. Belangenbehartiging Europese Cultuurvogel, www.bec-info.com.
- Haarlems Dagblad (25 oktober 2009). *Uilen geliefd bij kinderen*.
- Kreveld, Arnold van (maart 2007). *Gekweekt met de vangkooi - Verkenning naar illegale praktijken in de handel in wilde Europese vogels in Nederland*. Bureau Stroming.
- Lever, C. (2005). *Naturalised birds of the world*. A & C Black Publishers Ltd, London.
- Lumeij, J.T., Huijskens, W. P. F. & Croin Michielsen, N. (1989). *Valkerij in perspectief*. Nederlands Valkeniersverbond "Adriaan Mollen"/Stichting Behoud Valkerij, Monnickendam.
- Mikkola, H. (1983). *Owls of Europe*. A & C Black Publishers Ltd, London.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (22 januari 2009). *Minister Verburg wil versoepeling regels voor valkerij*. Persbericht.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Juridische Zaken (21 april 2009). Brief aan de Tweede Kamer inzake reikwijdte en inhoud van het wetsvoorstel dieren; positieflijst, kenmerk TRCJZ/2009/1093.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Dienst Regelingen (24 april 2009). Brief aan Stichting Strigiformes ZHL Ulespiegel inzake ontheffing Flora- en faunawet artikel 75, aanvraagnummer FF/75/2009/028.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (6 november 2009). *Drie uitheemse eekhoornsoorten in Nederland verboden*. Persbericht.

Ottens, Gert (december 2009). Persoonlijke mededeling. Vogelbescherming Nederland.

Park, Fiona (2003). *Behavior and behavioural problems of Australian Raptors in Captivity*. Seminars in Avian and Exotic Pet Medicine vol 12 nr. 4 (oktober), 2003: 232-241.

Peeters, Esther (2008). *Het houden van roofvogels in gevangenschap bij particulieren*. In opdracht van de Raad voor Dierenwelzijn, België. Versie 2.

Peeters, Hans & Wheeler, Kim (2008). *Vogels en de wet.nl*. Vereniging Politie Dieren- en Milieubescherming.

Peregrine Conference Poland (19-23 September 2007). Abstracts.

Rijswijk, Chris van (november 2009). Persoonlijke mededelingen.

Roofvogelwerkgroep De Bevelanden (2001). *Slechtvalk (Falco peregrinus): Terugkomst of nieuwe Zeeuwse broedvogel*. Jaarverslag 2001: 20.

Roofvogelwerkgroep De Bevelanden (2002). *De slechtvalk (Falco peregrinus): Terugkomst of nieuwe Zeeuwse broedvogel*. Jaarverslag 2002: 26.

Rutz, C., Bijlsma, R.G., Marquiss, M. & Kenward, R.E. (2006). *Population limitation in the Northern Goshawk in Europe: a review with case studies*. Studies in Avian Biology nr. 31: 158-197.

Sepers, Henk (2006). *Jan Wooning en De orde van de Roofvogels*. www.reizendereporter.nl.

Smets, Ludo (november 2009). Persoonlijke mededelingen. Kerkuilwerkgroep Vlaanderen, afdeling van Vogelbescherming Vlaanderen.

Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (22 april 2002). Brief aan de heer G. Zandvoort te Rijssen inzake "Vliegen" met roofvogels (TRC 2002/3697), kenmerk DN. 2002/1333.

Telegraaf (10 november 2009). Meeuwen bestreden met nepeieren.

Vlaamse Vogelopvangcentra (2008). Jaarbalans.

Websites

Belangenbehartiging Europese Cultuurvogel, www.bec-info.com, geraadpleegd november 2009.

Belgische Valkerij Federatie. *Berichten van verloren vogels*. www.valkeniers.be, geraadpleegd oktober 2009.

BirdLife International. *Species factsheet: Falco punctatus*. www.birdlife.org, geraadpleegd november 2009.

CITES Trade Database, www.cites.org/eng/resources/trade.shtml, geraadpleegd oktober 2009.

Kapaza!, nl.kapaza.be, geraadpleegd november 2009.

Marktnet, www.marktnet.nl, geraadpleegd september 2009.

Natuurhulpcentrum VZW, www.natuurhulpcentrum.be, geraadpleegd november 2009.

Raptors etc., www.raptorsforsale.com, geraadpleegd november 2009.

Strigiformes, www.strigiformes.nl, geraadpleegd november 2009.

Animalmarket, www.ter.nl/animalmarket, geraadpleegd september en november 2009.

Tweedehands.net, dieren.tweedehands.net, geraadpleegd september en november 2009.

Valkeniers.nl, www.valkeniers1.nl, geraadpleegd november 2009.

Valkerij Equipage Jacoba van Beieren, www.valkerij-equipage-jvb.nl, geraadpleegd oktober 2009.

Vogelarena, www.vogelarena.com, geraadpleegd september 2009.

Werkgroep Roofvogels Nederland. [Standpunt] *Roofvogelshows en -demonstraties*. www.werkgroeproofvogels.nl, geraadpleegd juli 2010.

Websites aanbieders roofvogel- en uilendemonstraties in Nederland

Adelijk Vermaak, www.adelijk-vermaak.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Birds at Work Valkerij Manege, www.valkerij-manege.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Birds at Work, www.valkenieren.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

De Havikier, www.havikier.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

De Keijzer Roofvogels, www.dekeijzer-roofvogels.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

De Valk Roofvogels, www.devalk-roofvogels.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Falconcrest Valkerij Centrum en Roofvogelpark, www.falconcrest.eu, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Falconry Solutions, www.valkenier.com, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Kunst & Vliegwerk, www.roofvogeldemo.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Reinier de Vries, www.valkerij.info, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Roofvogeldemonstratie Team Asten, www.roofvogelshow.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Topvogel, www.topvogel.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Valkenhof Roofvogel Demonstraties, www.devalkenhof.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Valkeniershof, www.valkeniershof.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Valkenvlucht, www.valkenvlucht.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Valkerij de Havikshoeve, www.dehavikshoeve.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Valkerij Rijsen, www.valkerijrijssen.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Valkerij.nl, www.valkerij.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Van Maaren Roofvogeldemonstraties, www.roofvogel-demonstratie.nl, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

Vogelbush Eureka, www.eurekatexel.nl/vogelbush, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010.

BIJLAGE 1 - Afgegeven EG-certificaten in Nederland (periode 2000-2009)

(Bron: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Dienst Regelingen)

SOORT	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Accipiter gentilis</i>	40	47	17	14	22	33	26	19	49	40
<i>Accipiter nisus</i>			6	18	11	7			6	3
<i>Aegolius funereus</i>					8	7	10	12	44	19
<i>Aegyptius monachus</i>		2		1	3	1	3	5	4	2
<i>Aquila chrysaetos</i>								5	4	
<i>Aquila heliaca</i>								1	1	
<i>Aquila verreauxii</i>								1		
<i>Asio flammeus</i>				4	6	10				
<i>Asio otus</i>	2			7	20	18	14	19	19	15
<i>Athene noctua</i>			8	22	66	81	123	174	216	187
<i>Bubo bubo</i>	1	3	18	29	48	56	88	133	172	183
<i>Buteo buteo</i>				4	9	1	2	4	14	2
<i>Buteo rufinus</i>										2
<i>Circus aeruginosus</i>				4	4	11				
<i>Circus cyaneus</i>				4	1	1	3			
<i>Elanus caeruleus</i>				4						
<i>Falco biarmicus</i>			7	9	13	10	6	8	10	21
<i>Falco cherrug</i>	12	28	24	28	11	16	37	37	29	21
<i>Falco columbarius</i>									3	6
<i>Falco eleonorae</i>									2	
<i>Falco jugger</i>	14	10	14	12	10	17	6	10	11	6
<i>Falco pelegrinoides</i>	1					3	3	10	12	5
<i>Falco pelegrinoides babylonicus</i>								1	4	2
<i>Falco peregrinus</i>	46	65	84	60	67	71	70	124	107	94
<i>Falco peregrinus pelegrinoides</i>								1		
<i>Falco peregrinus peregrinus</i>								43	39	2
<i>Falco rusticolus</i>	8	25	13	33	41	29	71	89	95	77
<i>Falco subbuteo</i>			4		22	35	23	8	12	22
<i>Falco tinnunculus</i>			8	65	63	84	71	75	74	50
<i>Falco vespertinus</i>					19	14	32	17	32	25
<i>Glaucidium passerinum</i>			3	1	1	3	1	5	9	7
<i>Gypaetus barbatus</i>		1					1			
<i>Gyps fulvus</i>	1			2	1	2	1	6	2	1
<i>Haliaeetus albicilla</i>	3		3	2	2	5	2	1	2	1
<i>Haliaeetus leucocephalus</i>	2	2	2	2	2	2	2	1	3	3
<i>Haliaeetus pelagicus</i>					2		7		10	1
<i>Haliaeetus vocifer</i>									2	
<i>Hieraaetus fasciatus</i>								3	3	
<i>Hieraaetus pennatus</i>								2	5	1
<i>Hieraaetus spilogaster</i>								2		

SOORT	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Milvus migrans</i>	2		4	4	9	11	5	2		7
<i>Milvus milvus</i>	1			6	14	6	15			1
<i>Neophron percnopterus</i>					4			4	2	
<i>Ninox novaeseelandiae</i>				4	3	1	3			
<i>Nyctea scandiaca</i>	1	9	18	23	28	47	28	44	92	59
<i>Otus scops</i>		2	8	13	27	28	55	84	80	58
<i>Pandion haliaetus</i>					11	4				
<i>Parabuteo unicinctus</i>						1				
<i>Pernis apivorus</i>			1	4	4					
<i>Spilornis cheela</i>				1						
<i>Strix aluco</i>				14	45	50	45	34	43	38
<i>Strix nebulosa</i>		2	1	5	7	15	39	38	85	27
<i>Strix uralensis</i>		2	2	4	1	19	16	25	34	14
<i>Surnia ulula</i>	1		3		4	4	13	23	25	10
<i>Tauraco fischeri</i>									1	
<i>Tyto alba</i>	1		51	177	291	407	498	505	479	411
<i>Vultur gryphus</i>		1	1							
EINDTOTAAL	136	199	300	580	900	1110	1319	1570	1832	1423

BIJLAGE 2 - Selectie uit te koop aangeboden roofvogels en uilen in Nederland

(Bron: diverse websites, geraadpleegd in september en november 2009)

SOORT	PRIJS PER STUK (TENZIJ ANDERS AANGEGEVEN)
Arendbuizerd	€ 1250
Boobook Uilen	n.o.t.k.
Bosuil	€ 250 (wif, geschoend)
Bosuil, Bonte	€ 750
Bosuil, Chaco	t.e.a.b.
Bosuil, Maleise	n.o.t.k.
Briluil	n.o.t.k.
Buizerd	€ 1250 (koppel) € 750 (man wit)
Dwergooruil	€ 150-450
Dwergooruil, Indische	n.o.t.k.
Dwergooruil, Sunda	n.o.t.k.
Dwerguil, Braziliaanse	n.o.t.k.
Dwerguil, Geparelde	€ 850 (koppel)
Gier, Zwarte	n.o.t.k.
Giersakervalk, Zwarte	n.o.t.k.
Havik	€ 1200 (Finse vrouw) € 600 (man)
Hispanjola Uil	n.o.t.k.
Hybride Siberische/Europese Oehoe	n.o.t.k.
Hybride Steenarend/Steppearend	€ 3000
Kerkuil, Witte	€ 80-125
Kerkuil	€ 75 € 150 (jong) € 250 (koppel)
Kerkuil, Zuid-Europese	€ 150
Kerkuil, Zwarte	n.o.t.k.
Koekoeksuil	n.o.t.k.
Lannervalk	€ 200 (koppel) € 1200 (koppel)
Laplanduil	n.o.t.k.
Oehoe Jenisensis, Siberische	€ 800
Oehoe, Afrikaanse	n.o.t.k.
Oehoe, Amerikaanse	n.o.t.k.
Oehoe, Bengaalse	t.e.a.b.
Oehoe, Europese	€ 300-350
Oeraluil	n.o.t.k.
Pareluil	n.o.t.k.
Ransuil	€ 325-375 € 800 (koppel)
Roodpootbosuil	€ 500 (koppel)
Roodpootuil	€ 300 (tarsel)
Roodstaartbuizerd	€ 450 (tarsel)
Ruigpootuil	€ 800 (koppel) € 1000 (kweekkoppel)
Sakervalk	€ 230
Schreeuwuil	n.o.t.k.
Schreeuwuil, Westerse	n.o.t.k.
Slechtvalk	€ 1500 (koppel)
Slechtvalk, Peales (nakweek)	n.o.t.k.
Slechtvalk, Schotse	€ 1250
Sneeuwuil	n.o.t.k.
Sperweruil	€ 1800 (koppel)

SOORT	PRIJS PER STUK (TENZIJ ANDERS AANGEGEVEN)
Steenarend	€ 4750 (wif 2009)
Steenuil	€ 100-125 € 300 (koppel)
Steppearend	€ 2500 (wif)
Steppearend, Indische	n.o.t.k.
Streepooruil	n.o.t.k.
Streepooruil, Mexicaanse	n.o.t.k.
Torenvalk, Amerikaanse	€ 220 € 500 (koppel) € 200 (jong)
Torenvalk, Europese	€ 200 (koppel)
Witgezichtuil	€ 395
Witruiggier	€ 3000
Witwangdwergooruil	t.e.a.b.
Woestijnbuizerd	€ 250-450 (tarsel) € 550-600 (wif) € 600 (broedkoppel) € 950-1250 (koppel)
Woestijnhavik	v.a. € 600
Zeearend, Amerikaanse	€ 5750 (Duitse nakweek 2009, CITES, gechipt)

BIJLAGE 3 - Import en export Nederland van roofvogels en uilen in Nederland (periode 1992-2005)

(Bron: UNEP-WCMC CITES Trade Database, www.cites.org/eng/resources/trade.shtml)

Europese roofvogels - Netto import naar Nederland (levende vogels)

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Accipiter gentilis</i>	Havik	0	2	1	1	3	4	1	0	0	0	0	0	0	4
<i>Accipiter nisus</i>	Sperwer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0
<i>Aegypius monachus</i>	Monniksgier	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>Aquila chrysaetos</i>	Steenarend	0	0	0	0	0	1	0	0	2	2	0	0	0	0
<i>Buteo lagopus</i>	Ruigpootbuizerd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10	0	0
<i>Circaetus gallicus</i>	Slangenarend	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
<i>Falco hybrid</i>	hybride valken	0	0	3	2	2	0	0	0	1	0	1	0	0	1
<i>Falco biarmicus</i>	Lannervalk	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4
<i>Falco cherrug</i>	Sakervalk	0	0	0	3	2	0	1	0	0	0	0	0	0	7
<i>Falco peregrinus</i>	Slechtvalk	0	0	7	1	1	8	10	28	9	15	0	0	0	0
<i>Falco rusticolus</i>	Giervalk	0	0	0	0	0	0	2	8	6	9	0	0	1	18
<i>Falco tinnunculus</i>	Torenvalk	0	0	0	10	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
<i>Gyps fulvus</i>	Vale Gier	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Haliaeetus albicilla</i>	Zeearend	0	0	0	3	0	2	0	2	2	0	0	0	0	0
<i>Hieraetus fasciatus</i>	Havikarend	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Milvus migrans</i>	Zwarte Wouw	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>Milvus milvus</i>	Rode Wouw	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0
<i>Neophron percnopterus</i>	Aagier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
<i>Pernis apivorus</i>	Wespendief	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0

Europese roofvogels - Netto export vanuit Nederland (levende vogels)

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Accipiter gentilis</i>	Havik	0	0	2	1	2	1	2	0	0	0	0	0	0	0
<i>Aegypius monachus</i>	Monniksgier	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Aquila chrysaetos</i>	Steenarend	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
<i>Buteo buteo</i>	Buizerd	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Buteo rufinus</i>	Arendbuizerd	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Falco hybrid</i>	hybride valken	0	0	0	2	2	0	2	0	0	0	3	3	0	0
<i>Falco biarmicus</i>	Lannervalk	0	0	1	1	1	0	0	0	0	5	0	0	0	0
<i>Falco cherrug</i>	Sakervalk	0	0	0	3	2	0	1	1	0	4	1	0	6	0

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Falco columbarius</i>	Smelleken	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
<i>Falco peregrinus</i>	Slechtvalk	0	0	8	2	3	6	2	7	1	1	3	10	0	5
<i>Falco rusticolus</i>	Giervalk	0	0	1	0	2	0	0	3	2	4	0	4	6	8
<i>Falco subbuteo</i>	Boomvalk	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
<i>Falco tinnunculus</i>	Torenvalk	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Gypaetus barbatus</i>	Lammergier	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Gyps fulvus</i>	Vale Gier	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>Haliaeetus albicilla</i>	Zeearend	0	0	0	1	0	0	0	2	3	2	3	0	2	0
<i>Milvus migrans</i>	Zwarte Wouw	0	0	0	1	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0
<i>Milvus milvus</i>	Rode Wouw	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0

Europese uilen - Netto import naar Nederland (levende vogels)

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Asio flammeus</i>	Velduil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	0
<i>Asio otus</i>	Ransuil	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Bubo bubo</i>	Oehoe	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	1	1	0
<i>Nyctea scandiaca</i>	Sneeuwuil	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Otus scops</i>	Dwergooruil	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Strix aluco</i>	Bosuil	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Strix nebulosa</i>	Laplanduil	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Tyto alba</i>	Kerkuil	0	0	0	1	1	0	0	13	0	3	0	0	0	0

Europese uilen - Netto export vanuit Nederland (levende vogels)

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Asio otus</i>	Ransuil	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
<i>Athene noctua</i>	Steenuil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	9	0	0
<i>Bubo bubo</i>	Oehoe	2	12	1	9	1	0	4	2	0	1	8	12	3	1
<i>Nyctea scandiaca</i>	Sneeuwuil	1	7	4	2	2	3	0	8	26	17	12	24	4	30
<i>Otus scops</i>	Dwergooruil	0	0	0	1	2	0	0	3	0	0	0	4	0	0
<i>Strix aluco</i>	Bosuil	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	8	4	0
<i>Strix nebulosa</i>	Laplanduil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1
<i>Surnia ulula</i>	Sperweruil	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0
<i>Tyto alba</i>	Kerkuil	0	1	0	1	1	2	2	0	0	0	0	6	15	5

Exoten - Netto import naar Nederland (levende vogels)

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Aquila nipalensis</i>	Steppearend	0	0	0	0	0	0	1	0	2	2	0	0	0	0
<i>Aquila rapax</i>	Savannearend	0	0	0	0	0	0	0	20	0	0	4	0	0	0
<i>Athene cunicularia</i>	Holenuil	0	6	0	0	0	0	0	11	23	0	0	2	0	0
<i>Bubo lacteus</i>	Verreaux' Oehoe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	0	0	0
<i>Bubo virginianus</i>	Amerikaanse Ohoe	0	0	0	0	0	0	8	8	0	0	0	0	0	1
<i>Buteo albonotatus</i>	Bandstaartbuizerd	0	0	0	0	0	0	2	6	2	0	0	0	0	0
<i>Buteo jamaicensis</i>	Roodstaartbuizerd	0	0	0	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
<i>Buteo oreophilus</i>	Afrikaanse Bergbuizerd	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0
<i>Buteo platypterus</i>	Breedvleugelbuizerd	0	0	0	0	0	0	2	4	2	0	0	0	0	0
<i>Buteo poecilochrous</i>	Gurney's Buizerd	0	0	0	0	0	0	8	0	2	0	0	0	0	0
<i>Buteo polyosoma</i>	Roodrugbuizerd	0	0	0	0	0	0	2	14	12	0	0	0	0	0
<i>Buteo regalis</i>	Roze ruigpootbuizerd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
<i>Circaetus cinereus</i>	Bruine slangenarend	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
<i>Falco cuvierii</i>	Afrikaanse Boomvalk	0	0	0	0	0	0	0	0	3	2	0	0	0	0
<i>Falco mexicanus</i>	Prairie-valk	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Falco sparverius</i>	Amerikaanse Torenvalk	0	6	0	0	0	0	15	8	0	0	0	0	0	0
<i>Glauclidium brasilianum</i>	Braziliaanse Dwerguil	0	6	0	0	0	0	7	18	18	0	0	0	0	0
<i>Gyps africanus</i>	Witruiggier	0	0	0	0	0	0	0	20	0	0	0	0	0	0
<i>Gyps rueppellii</i>	Rüppells Gier	0	0	0	0	0	0	0	38	0	0	0	0	0	0
<i>Haliaeetus leucocephalus</i>	Amerikaanse Zeearend	0	0	0	0	0	0	0	0	6	5	0	0	0	6
<i>Haliaeetus leucoryphus</i>	Witbandzeearend	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Haliaeetus pelagicus</i>	Stellers Zeearend	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	8	0
<i>Otus choliba</i>	Choliba-schreeuwuil	0	0	0	0	0	0	6	9	0	0	0	0	0	0
<i>Otus roboratus</i>	Maranonschreeuwuil	0	0	0	0	0	0	0	11	0	0	0	0	0	0
<i>Strix woodfordii</i>	Afrikaanse Bosuil	0	0	0	0	0	0	2	3	4	2	0	0	0	0

Exoten - Netto export vanuit Nederland (levende vogels)

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Athene cunicularia</i>	Holenuil	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	4	2	4	4
<i>Bubo africanus</i>	Afrikaanse Ohoe	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4	7	1	0	3
<i>Bubo bubo bengalensis</i>	Bengaalse Oehoe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4	0	2
<i>Bubo virginianus</i>	Amerikaanse Ohoe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
<i>Buteo jamaicensis</i>	Roodstaartbuizerd	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0
<i>Buteo regalis</i>	Roze ruigpootbuizerd	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0
<i>Falco jugger</i>	Indische Iannervalk	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	0	0

Soort	NL naam	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Falco sparverius</i>	Amerikaanse torenvalk	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0
<i>Glaucidium brasilianum</i>	Braziliaanse Dwerguil	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
<i>Gyps africanus</i>	Witruiggier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	4	0	0
<i>Gyps rueppellii</i>	Rüppells Gier	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0
<i>Haliaeetus leucocephalus</i>	Amerikanse Zeearend	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	7
<i>Haliaeetus leucoryphus</i>	Witbandzeearend	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>Haliaeetus pelagicus</i>	Stellers Zeearend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
<i>Otus choliba</i>	Choliba-schreeuwuil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9	0
<i>Otus kennicottii</i>	Westelijke Schreeuwuil	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0

BIJLAGE 4 - Selectie uit activiteiten van aanbieders van roofvogel- en uilendemonstraties in Nederland

(Bron: diverse websites, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010)

ACTIVITEIT	PRIJS (voor zover aangegeven)
Basiscursus Omgang met roofvogels en uilen: bedoelt voor mensen die met deze hobby willen beginnen of al begonnen zijn en er meer van willen weten	Eén keer gevonden: 95 euro p.p.
Bedrijfsopening: aanvliegen door roofvogel sleutel nieuwe kantoor of bedrijfspand	Geen prijzen gevonden
Bedrijfstrainingen	Eén keer gevonden: vanaf 3000 euro
Bedrijfsuitje: roofvogelshow op lokatie	Eén keer gevonden: 85-124 euro p.p.
Bruiloft: aanvliegen door roofvogel van trouwring	Geen prijzen gevonden
Educatie voor scholen: verschillende roofvogels worden getoond aan kinderen	Geen prijzen gevonden
Educatieve lezingen: informatie over de meegenomen roofvogels	Geen prijzen gevonden
Jacht met roofvogels	Eén keer gevonden: vanaf 3750 euro
Kinderfeestje: poseren met roofvogel op de hand	Gevonden bij verschillende aanbieders variërend van 150 tot 225 euro. Eén keer gevonden: <ul style="list-style-type: none"> • 4,95 euro per kind • 225 euro (10 kinderen + 2 begeleiders)
Roofvogelervaringsdag: mogelijkheid om van heel nabij in de keuken van de roofvogelhouderij en de valkerij te kunnen kijken	Eén keer gevonden: 150 euro p.p.
Roofvogelmiddag voor kinderen met grootouders	Eén keer gevonden: 22,50 euro p.p.
Roofvogelpark	Eén keer gevonden: <ul style="list-style-type: none"> • entree park 4-6 euro p.p. (jaarabonn. 40-60 euro)
Roofvogelshow: met kans om onderdeel te worden van de roofvogelshow	Eén keer gevonden: <ul style="list-style-type: none"> • 350 euro eigen terrein, 450 euro op lokatie • 2,50-4 euro p.p. (op lokatie)
School: roofvogelshow op lokatie	Eén keer gevonden: <ul style="list-style-type: none"> • 5 euro per leerling • 115 euro
Spreekbeurt: op de dag van de spreekbeurt zelf komt de valkenier met de vogel mee naar school om de spreker te begeleiden	Eén keer gevonden: 45 euro
Teambuilding met Roofvogels: verbinding wordt gelegd tussen het natuurlijk gedrag van roofvogels en het natuurlijke gedrag van werknemers	Gevonden bij verschillende aanbieders variërend van 50 tot 60 euro p.p. Eén keer gevonden: (vanaf) 1100 euro
Valkenieren bij de baron: kennis maken met alle facetten van de valkerij, ervaren hoe de adel wilde valken verzorgde en trainde voor de jacht	Eén keer gevonden: 150 euro p.p.
Valkerij Proeverij	Eén keer gevonden: vanaf 1000 euro
Vergader Arrangementen	Eén keer gevonden: 125 euro p.p.
Workshop fotografie: foto's maken van roofvogels en uilen in een natuurlijke omgeving	Gevonden bij verschillende aanbieders variërend van 75 tot 125 euro p.p.
Workshop: zelf met roofvogel vliegen (o.a. bij ondergaande zon en in maanlicht)	Gevonden bij verschillende aanbieders variërend van 45 tot 150 euro p.p. Eén keer gevonden: <ul style="list-style-type: none"> • groep: 3-4 uur, 75 euro euro p.p. • privé: 2,5 uur, 300-450 euro. • 125 euro p.p. (incl. BBQ) • 1 tot maximaal 4 personen: 475-950 euro

BIJLAGE 5 - Selectie uit vogelsoorten die door aanbieders van roofvogel- en uilendemonstraties in Nederland worden gebruikt en/of tentoongesteld

(Bron: diverse websites, geraadpleegd 29 juni t/m 1 juli 2010)

Afrikaanse havik	Europese oehoe	koningsbuizerd	steenuil
Afrikaanse oehoe	Europese torenvalk	kransarend	steppearend
Afrikaanse visarend	Falkland caracara	lannervalk	vale gier
Afrikaanse vlekken oehoe	gier lannervalk	laplanduil	vechtarend
Amerikaanse oehoe	gier saker slechtvalk	luggervalk	Verreaux oehoe
Amerikaanse torenvalk	gier sakervalk	melk oehoe	vlekken oehoe
Amerikaanse zeearend	gier slechtvalk	oeral uil	witgezicht dwergooruil
Andes condor	giervalk	peals slechtvalk	witkopgier
arendbuizerd	grote torenvalk	ransuil	witruiggier
Bateleur arend	hagedisbuizerd	rode wouw	witstaartbuizerd
Bengaalse oehoe	holenkiekendief	roodnekbuizerd	witte giervalk
bosuil	holenuil	roodstaartbuizerd	woestijnbuizerd
Braziliaanse dwerguil	hybride peals	rüppelgier	woestijnhavik
Brookei slechtvalk	slechtvalk/sakervalk	sakervalk	zeearend
Canadese oehoe	hybride slechtvalk/luggervalk	Siberische oehoe	zwarte gier
caracara	kalkoengier	slechtvalk	zwarte giervalk
Chili arend	kapgier	sneeuwuil	zwarte giervalk x slechtvalk
dwergooruil	keizerarend	sperwer	zwarte uil
Europese buizerd	kerkuil	steen/steppearend	
Europese havik	konijnuil	steenarend	